

Ο «έντιμος συμβιβασμός» (της Μιράντας Ξαφά)

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 14.02.2016

Τρεις μήνες μετά την προγραμματισμένη ολοκλήρωση της αξιολόγησης (προβλεπόταν για τον Νοέμβριο), η κυβέρνηση αναζητεί «έντιμο συμβιβασμό» με τους πιστωτές για να αποφύγει την εφαρμογή των συμφωνηθέντων. Παρουσιάζει ατελώς κοστολογημένες προτάσεις, που γνωρίζει ότι δεν θα γίνουν αποδεκτές, ως επικοινωνιακά πυροτεχνήματα προκειμένου να συντηρήσει την εντύπωση «σκληρής διαπραγματεύσεως», ενώ ταυτόχρονα κατηγορεί υποτιθέμενους εχθρούς εντός και εκτός Ελλάδος (καναλάρχες, ακροδεξιοί, πιστωτές) για την καθυστέρηση και τις αντιδράσεις. Όπως είπε ο Αϊνστάιν, είναι βλακώδες να κάνεις συνέχεια τα ίδια πράγματα και να περιμένεις διαφορετικό αποτέλεσμα. Αυτό όμως κάνει η κυβέρνηση. Συνεχίζει την καταστροφική διαπραγματευτική τακτική Βαρουφάκη: δημιουργική ασάφεια!

Μπλοφάρουμε, ελπίζοντας να υποχωρήσουν οι πιστωτές, φοβούμενοι ότι η Ελλάδα συνιστά συστημικό κίνδυνο, μέχρι να μας τελειώσουν τα λεφτά και να αναγκαστούμε να υποκύψουμε με την πλάτη στον τοίχο.

Στο ίδιο αποτέλεσμα οδηγούμαστε με μαθηματική ακρίβεια, με τεράστιο κόστος για την οικονομία και τη διεθνή αξιοπιστία της χώρας, καθώς εν τω μεταξύ οι επενδύσεις παγώνουν, το Χρηματιστήριο γκρεμίζεται και η ρευστότητα στερεύει. Όσο καθυστερεί η λήψη μέτρων τόσο πιο δύσκολα θα επιτευχθεί ο στόχος για πρωτογενές πλεόνασμα φέτος. Με μηδενική πρόοδο να καταγράφεται στο 64% των δράσεων που προβλέπονται στο μνημόνιο μέχρι τον Φεβρουάριο, η αξιολόγηση είναι απίθανο να κλείσει πριν από τον Απρίλιο, αντίθετα με την κυβερνητική επιθυμία για αξιολόγηση-εξπρές που θα άνοιγε τον δρόμο για ελάφρυνση χρέους.

Στον κ. Τσίπρα δεν αρέσουν τα νούμερα και η τρόικα. Θέλει «πολιτική λύση», δηλαδή απόφαση των κυβερνήσεων της Ευρωζώνης να αγνοήσουν την τρόικα και να συνεχίσουν να μας χρηματοδοτούν, παρά το γεγονός ότι με τα σημερινά δεδομένα θα συνεχίσουμε να παράγουμε ελλείμματα στο διηνεκές. Έτσι ελπίζει ότι η χώρα θα επιστρέψει στις αγορές για δανεισμό; Την περασμένη εβδομάδα, στη διμερή συνάντηση του πρωθυπουργού με την κ. Μέρκελ, στο περιθώριο της Διάσκεψης για τη Συρία στο Λονδίνο, για πολλοστή φορά η Γερμανίδα καγκελάρια παρέπεμψε τον Έλληνα πρωθυπουργό στην τρόικα. Το μάθημα προφανώς δεν έχει εμπεδωθεί.

Οι συντάξεις είναι η μαύρη τρύπα του προϋπολογισμού και η αχίλλειος πτέρνα της δημοσιονομικής προσαρμογής. Το έλλειμμα του συνταξιοδοτικού συστήματος που καλούνται να καλύψουν οι φορολογούμενοι ανέρχεται σε 10% του ΑΕΠ τον χρόνο, σε σύγκριση με 2,5% στην Ε.Ε. Αυτό το έλλειμμα δεν είναι διατηρήσιμο. Το ΔΝΤ, επομένως, ζητεί μείωση της δαπάνης για συντάξεις κατά 1% του ΑΕΠ άμεσα και πολύ μεγαλύτερη μεσοπρόθεσμα, καθώς σταδιακά θα μειώνεται ο αριθμός των συνταξιούχων με την κατάργηση των πρόωρων συντάξεων. Η κυβέρνηση προτείνει περικοπές στις νέες συντάξεις και αυξήσεις στις εισφορές, ενώ θέτει ως «κόκκινη γραμμή» την προστασία των σημερινών συνταξιούχων, τουλάχιστον μέχρι το 2018. Θέλει, δηλαδή, να προστατεύσει όσους εισέπραξαν πρόωρες συντάξεις, μεγάλα εφάπαξ και φόρους υπέρ τρίτων, και να επιβαρύνει τις επόμενες γενεές και τις παραγωγικές τάξεις – τουλάχιστον για όσο διάστημα ελπίζει να είναι στην εξουσία. Βάζει πλαφόν στις συντάξεις, αλλά όχι στις εισφορές, τιμωρώντας τους υψηλά αμειβόμενους και δημιουργώντας κίνητρα για μαύρη εργασία. Προφανώς η πρόταση δεν έγινε δεκτή από τους πιστωτές, ούτε από τους αυτοαπασχολούμενους που καλούνται να πληρώσουν υπέρογκες εισφορές για να εισπράξουν μειωμένες συντάξεις.

Για να καμφθούν οι αντιδράσεις, η ηγεσία του υπουργείου Εργασίας προτείνει ένα εφιαλτικά πολύπλοκο σύστημα εισφορών με κλιμακούμενες εκπτώσεις, αντιστρόφως ανάλογες με το εισόδημα.

Συγχρόνως, όμως, η κυβέρνηση σχεδιάζει μεγάλη αύξηση των φορολογικών συντελεστών και της προοδευτικότητας της κλίμακας για να καλύψει το δημοσιονομικό κενό. Δεν φαίνεται να αντιλαμβάνεται ότι η φορολαίλαπα των προηγούμενων ετών έχει ήδη εξαντλήσει τη φοροδοτική ικανότητα της οικονομίας, καθώς οι πολίτες (όσοι παραμένουν στη χώρα) αδυνατούν να πληρώσουν, όπως φαίνεται από τη συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών και την έξοδο χιλιάδων επιχειρήσεων προς τη Βουλγαρία. Επενδύσεις προσελκύονται όταν φόροι και εισφορές είναι σε ανταγωνιστικά επίπεδα. Πιστεύει, πραγματικά, η κυβέρνηση ότι οι περισσότεροι από τους φορολογούμενους, που δήλωσαν εισοδήματα κάτω των 15.000 ευρώ το 2015, είναι αναξιοπαθούντες που χρήζουν φοροελαφρύνσεων; Ή μήπως φοροδιαφεύγουν σε βάρος των ειλικρινών φορολογούμενων που καλούνται και πάλι να πληρώσουν; Αντί για νέα φορολαίλαπα, η κυβέρνηση πρέπει να μειώσει δραστικά την κρατική σπατάλη και να προσελκύσει επενδύσεις. Χωρίς ρηξικέλευθα μέτρα συρρίκνωσης και εξορθολογισμού του δημόσιου τομέα, ο απώτερος στόχος για ισοσκελισμένο προϋπολογισμό είναι ανέφικτος. Όταν συρρικνώνεται το ΑΕΠ (με αποκλειστική ευθύνη ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ το 2015-16) δεν είναι δυνατόν οι –σχετικά λίγοι– εργαζόμενοι να συνεχίσουν να πληρώνουν τα ίδια και περισσότερα, για να συντηρήσουν τους συνταξιούχους, τους ανέργους και τους δημοσίους υπαλλήλους.

Όμως η κυβέρνηση αναζητεί αριστερά αντίβαρα στη μνημονιακή πολιτική που ασκεί: ανακατανομή εισοδήματος, παράλληλο πρόγραμμα, προσλήψεις συγγενών και ημετέρων σε θέσεις μετακλητών υπαλλήλων, αυξήσεις μισθών για κομματικά προστατευόμενους, αντιμετώπιση των ιδιωτικοποιήσεων σαν κάτι βλαβερό που μας επέβαλε η τρόικα, ξεχαρβάλωμα στην παιδεία. Εκεί εντάσσεται και η σουρεαλιστική δήλωση του γραμματέα του ΣΥΡΙΖΑ ότι οι κινητοποιήσεις των εργαζομένων ασκούν έντονη πίεση στους πιστωτές. Κόμμα ΣΥΡΙΖΑ εναντίον κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ! Συγχρόνως εντείνεται η προσφυγική κρίση, με ενδεχόμενο de facto αποκλεισμό της Ελλάδας από τη ζώνη Σένγκεν. Υστερα από μήνες απραξίας, η κυβέρνηση ανακάλυψε ότι η Ελλάδα έχει θαλάσσια σύνορα και την υποχρέωση να τα προστατεύσει.

Πιεζόμενη από τους εταίρους, η κυβέρνηση «πρώτη φορά Αριστερά» καταφεύγει στα μεγάλα μέσα: επίταξη γης και αποστολή δυνάμεων ΜΑΤ στην Κω, για να υλοποιήσει άμεσα την υποχρέωση της χώρας να δημιουργήσει hotspots για ταυτοποίηση προσφύγων. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η ταχύτατη φθορά της στην εξουσία και οι εντεινόμενοι ψίθυροι για πρόωρες εκλογές. Προσπαθώντας να ισορροπήσει σε δύο βάρκες, η κυβέρνηση κινδυνεύει να πέσει στο νερό. Θα πρέπει να αντιληφθεί ότι ο «έντιμος συμβιβασμός» έγινε στις 13 Ιουλίου 2015 με την υπογραφή του τρίτου μνημονίου. Τώρα ήρθε η ώρα της εφαρμογής των συμφωνηθέντων.

* Η κ. Μιράντα Ξαφά είναι ερευνήτρια του Center for International Governance Innovation και αντιπρόεδρος της Δράσης.

Πώς Δημόσιο και φορολογούμενοι έχασαν 30 δισ. ευρώ από τις τράπεζες (του Παπαϊωάννου Γιώργου)

29/11/2015, ΤΟ ΒΗΜΑ

Η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να κάνει από μόνο του τις θεσμικές αλλαγές που απαιτούνταν στο τραπεζικό σύστημα οδήγησε στον αφελληνισμό των ελληνικών τραπεζών, όπως ακριβώς στην Κύπρο είχε οδηγήσει στο «κούρεμα» των καταθέσεων. Η ζημιά είναι εξίσου σημαντική. Με τη μόνη διαφορά ότι στη μία περίπτωση την πληρώνουν οι καταθέτες και στην άλλη οι φορολογούμενοι. Σημαντικές είναι και οι ευθύνες της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ που όχι μόνο δεν διόρθωσε τις παραλείψεις του παρελθόντος αλλά καλλιέργησε προσδοκίες για διαγραφή χρεών,

οδηγώντας στα ύψη τα «κόκκινα» δάνεια και δημιουργώντας την ανάγκη νέας ανακεφαλαιοποίησης. Από κοντά και οι ιδεοληψίες των Ευρωπαίων, όχι μόνο του Βερολίνου που δίνει τον τόνο, αλλά και των Βρυξελλών, καθώς οι αγκυλώσεις και οι εμμονές της γραφειοκρατίας σε αρχές και αριθμητικούς δείκτες ευνόησαν στην πράξη ξένα συμφέροντα.

Το κόστος

Συνολικά, υπολογίζεται ότι η όλη ιστορία κόστισε στο Δημόσιο και στον έλληνα φορολογούμενο περί τα 30 δισ. ευρώ. Τόσα έχει βάλει το Δημόσιο στις τράπεζες. Βεβαίως εξ αρχής δεν προβλεπόταν ότι θα πάρει πίσω το σύνολο των χρημάτων, αλλά σημαντικό μέρος αυτών. Για παράδειγμα, στο πρώτο Μνημόνιο προβλεπόταν ότι από τα 25 δισ. ευρώ της πρώτης ανακεφαλαιοποίησης θα έπαιρνε πίσω 16 δισ. ευρώ. Ομως σήμερα, με το ποσοστό του στις τράπεζες να έχει περιοριστεί στα επίπεδα του 25%, για να πάρει τα λεφτά αυτά, η συνολική χρηματιστηριακή αξία των τραπεζών θα πρέπει να πάει στα 65 δισ. ευρώ από περίπου 1,2 δισ. ευρώ!

Από εκεί και πέρα, ζημιές καταγράφουν έλληνες ιδιώτες, μικρότεροι ή μεγαλύτεροι, μέτοχοι, ασφαλιστικά ταμεία, οργανισμοί κ.λπ. που παραδοσιακά ήταν μέτοχοι των ελληνικών τραπεζών και ιδιαίτερα της Εθνικής Τράπεζας. Συνολικά, έλληνες και ξένοι ιδιώτες επενδυτές είχαν βάλει στις προηγούμενες δύο ανακεφαλαιοποιήσεις 12 δισ. ευρώ που και αυτά εξαερώθηκαν.

Υπάρχουν όμως και σημαντικές «παράπλευρες» απώλειες. Περνώντας οι τράπεζες σε ξένα χέρια, χάνεται και ο έλεγχος υπερχρεωμένων επιχειρήσεων, βιώσιμων ή μη. Και όταν ο έλεγχος αυτός περιέρχεται στα χέρια επιθετικών επενδυτικών κεφαλαίων, αυτά που η κυβέρνηση ονομάζει «γύπες» και ο πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας δεσμευόταν ότι θα κρατήσει μακριά από τη χώρα και τώρα στο δεύτερο πακέτο προαπαιτούμενων προβλέπεται η αδειοδότησή τους και το πλαίσιο λειτουργίας τους, τότε το κόστος πολλαπλασιάζεται.

Οι προθέσεις των πιστωτών για να ελέγξουν το εγχώριο τραπεζικό

σύστημα και μέσω αυτού την οικονομία έγιναν εμφανείς τον περασμένο Φεβρουάριο στο Eurogroup των Βρυξελλών. Τότε που όπως έλεγε ο Γιάνης Βαρουφάκης «η Ελλάδα άφησε το Μνημόνιο πίσω της». Ομως μαζί άφηνε και τα 10 δισ. ευρώ που προέβλεπε για τις τράπεζες. Με τη συμφωνία που υπέγραψε, τα 10 δισ. ευρώ «πέταξαν» από το ΤΧΣ για το Λουξεμβούργο, την έδρα του EFSF. Οι όποιες κεφαλαιακές ανάγκες θα προέκυπταν για τις τράπεζες, θα καλύπτονταν με νέο Μνημόνιο. Οπως και έγινε.

Τα «κόκκινα» δάνεια στα ύψη

Οι προσδοκίες που καλλιέργησε ο ΣΥΡΙΖΑ για «κούρεμα» οδήγησε τα «κόκκινα» δάνεια στα ύψη. Εφτασαν σε τέτοιο επίπεδο που ξεπέρασαν ακόμη και το δυσμενές σενάριο των stress tests του 2014. Τότε τα «κόκκινα» δάνεια αντιστοιχούσαν στο 25% του συνόλου και το δυσμενές σενάριο που κάλυπτε την προοπτική για τα επόμενα τρία χρόνια, τα ανέβαζε στο 35%. Ομως η ρητορική περί «σεισάχθειας» και «κανένα σπίτι σε χέρια τραπεζίτη» οδήγησε τα προβληματικά δάνεια στο 50% του συνολικού χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Τη διαφορά από το 35% στο 50% ήλθε να καλύψει η νέα ανακεφαλαιοποίηση που προέκυψε από τα τελευταία stress tests.

Βεβαίως, η κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η προηγούμενη ανακεφαλαιοποίηση δεν έγινε σωστά και για αυτό χρειάστηκε νέα. Ομως αυτό δεν προκύπτει από την πορεία των τραπεζικών μετοχών που δείχνουν το αντίθετο. Οι τιμές τους συνέχισαν να ανεβαίνουν μετά την ανακεφαλαιοποίηση του 2014 και άρχισαν να πέφτουν μόνο όταν μπήκαν στο κάδρο οι προεδρικές εκλογές και η αβεβαιότητα που προκάλεσε η έλευση του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία.

Την ώρα λοιπόν που τα «κόκκινα» δάνεια «τραβούσαν την ανηφόρα», η κεφαλαιοποίηση των τραπεζών κατρακυλούσε. Οι τιμές τους στο χρηματιστήριο υποχωρούσαν και έφθασαν σε μερικά λεπτά του ευρώ. Και όταν πλέον η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ υπέγραψε το τρίτο Μνημόνιο, το οποίο προέβλεπε κεφάλαια 25 δισ. ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, οι επενδυτές συνέχισαν να πωλούν τις τραπεζικές μετοχές για να τις αγοράσουν φθηνότερα αργότερα.

Μετοχές-ενέχυρο

Αρχικά η συμφωνία της 12ης Ιουλίου προέβλεπε ότι τα 25 δισ. ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών θα δοθούν μέσω του ΤΧΣ, δηλαδή μέσω του Δημοσίου που θα χρεωνόταν το δάνειο. Στη συνέχεια, οι μετοχές θα έμπαιναν ως ενέχυρο στο υπό σύσταση Ταμείο Ιδιωτικοποιήσεων και από την πώλησή τους μέσα θα ξεπληρώνονταν τα 25 δισ. ευρώ των πιστωτών.

Το σχέδιο αυτό, εμπνεύσεως Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, διευκόλυνε τις επιδιώξεις όσων έβλεπαν με καλό μάτι να αποκτήσουν τον έλεγχο των τραπεζών και μαζί της ελληνικής οικονομίας. Στην περίπτωση αυτή, η πώληση των μετοχών θα οδηγούσε μεν στον αφελληνισμό των ελληνικών τραπεζών, όμως η διαδικασία αυτή θα απέφερε έσοδα στο Δημόσιο, που θα αξιοποιούνταν για την ισόποση μείωση του χρέους.

Όπως όμως αποδείχθηκε στην πορεία, το σχέδιο για την ένταξη των τραπεζών στο Ταμείο Ιδιωτικοποιήσεων, το οποίο σύμφωνα με ξένα δημοσιεύματα διαπραγματεύθηκε ο κορεάτης σύμβουλος της κυβέρνησης Γκλεν Κιμ, στην πράξη δεν ήταν εφαρμόσιμο. Η Διεύθυνση Ανταγωνισμού (DG Comp) της Κομισιόν, εμμένοντας στους ευρωπαϊκούς κανόνες, υποστήριξε σθεναρά την αρχή ότι κρατικά κεφάλαια χρησιμοποιούνται σε τράπεζες και επιχειρήσεις μόνο όταν δεν υπάρχουν ιδιωτικά κεφάλαια. Έτσι, επέβαλε η ανακεφαλαιοποίηση να γίνει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή των ιδιωτών.

Ο έλεγχος σε ιδιώτες

Κοινοτικές πηγές αναφέρουν ότι οι πιστωτές δεν εμπιστεύονταν την κυβέρνηση και ήθελαν ο έλεγχος των τραπεζικών μετοχών να βρίσκεται σε ιδιώτες. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις δεν αποκλείεται η Αθήνα να υποχώρησε στο θέμα των τραπεζών, παίρνοντας ως αντάλλαγμα τη στήριξη των Ευρωπαίων και το χαλάρωμα τις πίεσης.

Σε κάθε περίπτωση, η μεγαλύτερη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων πολιτικά εξυπηρετούσε τους πιστωτές. Διευκόλυνε τη χρηματοδότηση της Ελλάδος, καθώς απαιτούσε λιγότερα χρήματα.

Στη συμφωνία του περασμένου Ιουλίου προβλέπονταν 86 δισ. ευρώ για την Ελλάδα, εκ των οποίων τα 25 δισ. ευρώ για τις τράπεζες. Από τα 86 δισ. ευρώ έχουν βρεθεί μόνο τα 50 δισ. ευρώ από τον ESM. Αν οι τράπεζες έπαιρναν τα μισά, τότε θα έμεναν μόνο 25 δισ. ευρώ για τη χρηματοδότηση της χώρας και θα έπρεπε να βρεθούν άλλα 36 δισ. ευρώ κυρίως από το ΔΝΤ.

Ομως η Κριστίν Λαγκάρντ δεν είναι εύκολο να πείσει το Ταμείο να βάλει και άλλα λεφτά στην Ελλάδα, πέρα από τα 16 δισ. ευρώ που έχουν απομείνει από το προηγούμενο πρόγραμμα. Στους κόλπους του ΔΝΤ πολλοί ασκούν έντονη κριτική στη διοίκηση του Ταμείου, αφενός για την αποτυχημένη εμπλοκή του στην Ελλάδα και αφετέρου γιατί δίνει λεφτά σε μια πλούσια ευρωπαϊκή χώρα και δεν χρηματοδοτεί εξίσου φτωχές, αφρικανικές ή άλλες υπό ανάπτυξη χώρες, που είναι και ο βασικός σκοπός του Ταμείου.

Ως εκ τούτου το σχέδιο προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα. Έτσι, μετά τα stress tests της ΕΚΤ, ο λογαριασμός για τις τράπεζες διαμορφώθηκε στα 14,4 δισ. ευρώ. Από αυτά τα 3,8 δισ. ευρώ καλύφθηκαν με διάφορα εργαλεία και κυρίως από το «κούρεμα» και τη μετατροπή των τραπεζικών ομολόγων (LME) σε μετοχές. Το τελικό ποσό έπεσε στα 10,6 δισ. ευρώ, πολύ μακριά από τα 25 δισ. ευρώ της συμφωνίας. Από αυτά οι ιδιώτες έβαλαν περί τα 5 δισ. ευρώ και το Δημόσιο περί τα 6 δισ. ευρώ.

Αξιοσημείωτο είναι ότι για την κάλυψη του βασικού σεναρίου απαιτούνταν μόλις 1,8 δισ. ευρώ και τα υπόλοιπα 8,8 δισ. ευρώ αφορούσαν το δυσμενές σενάριο. Δηλαδή για να μην πήγαινε καμία από τις τέσσερις συστημικές τράπεζες σε εκκαθάριση (resolution), απαιτούνταν 1,8 δισ. ευρώ ιδιωτικά κεφάλαια (1,34 δισ. ευρώ η Πειραιώς και 0,44 δισ. ευρώ η Εθνική) και τα υπόλοιπα θα μπορούσαν να ήταν κεφάλαια από το ΤΧΣ.

Ομως οι Βρυξέλλες επέμεναν να σηκώσουν οι τράπεζες όσα το δυνατόν περισσότερα ιδιωτικά κεφάλαια με αποτέλεσμα την εξαέρωση της συμμετοχής του Δημοσίου και των παλαιών ιδιωτών μετόχων. Οι πιέσεις που άσκησαν να γίνουν άμεσα οι αυξήσεις, τα σφικτά χρονοδιαγράμματα που έθεσαν και τα οποία έγιναν

πιστικότερα εξαιτίας των κυβερνητικών καθυστερήσεων στην υιοθέτηση των προαπαιτούμενων, οδήγησαν και τις τέσσερις τράπεζες στην αγορά ταυτόχρονα. Σύμφωνα με τραπεζικούς κύκλους, τα χρήματα των ξένων επενδυτών για την Ελλάδα ήταν δεδομένα και εξ αρχής υπολογίζονταν περί τα 4,5 δισ. ευρώ. Οι επενδυτές λοιπόν εξαιτίας της αυξημένης προσφοράς πίεσαν τις τιμές προς τα κάτω.

Πλήρης έλεγχος

Πώς «εξαερώθηκαν» οι παλαιοί μέτοχοι

Ενώ η ανακεφαλαιοποίηση του 2014 έγινε σε τιμές που αντιστοιχούσαν μία φορά στη λογιστική αξία των τραπεζών, η νέα έγινε στο 0,35 της λογιστικής αξίας! Για να καλύψουν τα ποσά που ζητούσαν οι τράπεζες εξέδωσαν υπερπληθώρα μετοχών, σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές (από 0,3 ως 4 λεπτά του ευρώ) και έτσι εξαερώθηκαν οι παλαιοί μέτοχοι, μεταξύ των οποίων και το Δημόσιο.

Ως αποτέλεσμα το Δημόσιο σήμερα, μετά τις τρεις ανακεφαλαιοποιήσεις και ενώ έχει βάλει περί τα 31 δισ. ευρώ, ελέγχει περίπου το 25% του κλάδου, τη στιγμή που οι ιδιώτες, οι οποίοι έχουν βάλει 12 δισ. ευρώ, ελέγχουν το υπόλοιπο 75%, με τη μερίδα του λέοντος να πηγαίνει σε επιθετικά hedge funds. Αλλωστε, μόνο τέτοια θα έμπαιναν σε μια χώρα με τόσο υψηλό πολιτικό ρίσκο.

Από την πλευρά της η κυβέρνηση, όπως δήλωσε ο Γιάννης Δραγασάκης, θεωρεί ότι η μετοχική συμμετοχή του Δημοσίου είναι «μικρότερη αλλά ουσιαστική», αφού «οι νέες μετοχές θα έχουν πλήρη δικαιώματα ψήφου». Όμως με τα ποσοστά του Δημοσίου στις τράπεζες να είναι 2% στη Eurobank, 11% στην Alpha Bank, 25% στην Πειραιώς και 38% στην Εθνική, τα πλήρη δικαιώματα ψήφου μικρή σημασία έχουν.

Βεβαίως όλες αυτές οι αλλαγές αφορούν το ιδιοκτησιακό καθεστώς των εγχώριων τραπεζών που πέρασε σε ξένα χέρια. Ταυτόχρονα οι πιστωτές, μετά τον Ιούλιο προώθησαν όλο το πλέγμα των αλλαγών για τον πλήρη έλεγχο του τραπεζικού συστήματος. Οι αλλαγές

αυτές αφορούν τόσο την εταιρική διακυβέρνηση όσο και το θεσμικό πλαίσιο για την αναδιάρθρωση των προβληματικών δανειακών χαρτοφυλακίων.

Σε επίπεδο διακυβέρνησης, το νέο πλαίσιο προβλέπει ότι ο έλεγχος του ΤΧΣ περνάει στις Βρυξέλλες και την DG Comp, ενώ οι διοικήσεις των τραπεζών θα αξιολογηθούν από ξένη εταιρεία. Επιπλέον, το Ταμείο θα τοποθετήσει στο διοικητικό τους συμβούλιο τρεις εκπροσώπους, οι οποίοι θα προεδρεύουν στις επιτροπές Ρίσκου, Εσωτερικού Ελέγχου και Αμοιβών και Εταιρικής Διακυβέρνησης, διαθέτοντας βέτο.

Τέλος, όσον αφορά τα «κόκκινα» δάνεια, οι τράπεζες μετά την ανακεφαλαιοποίηση και τις υψηλές προβλέψεις που έχουν πάρει τα τελευταία χρόνια, είναι σε θέση να προχωρήσουν σε ρυθμίσεις και αναδιάρθρωση δανείων. Αυτό που λείπει είναι η ολοκλήρωση του θεσμικού πλαισίου. Το πρώτο πακέτο με τους πλειστηριασμούς πρώτης κατοικίας ψηφίστηκε, ενώ ως το τέλος Δεκεμβρίου θα έχει ψηφιστεί και το πλαίσιο διαχείρισης επιχειρηματικών μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Το σχιστολιθικό αέριο στην παγκόσμια ενεργειακή σκακιέρα

Για περισσότερα από εκατό χρόνια, τα ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο, και φυσικό αέριο), αποτέλεσαν και αποτελούν τα βασικά συστατικά οικοδόμησης του βιομηχανικού πολιτισμού. Ο πλούτος που παράγουν και παράγεται, απ' αυτές τις μορφές ενέργειας, δεν έχει μόνο οικονομική σημασία. Πετρέλαιο και φυσικό αέριο είναι ένα “στρατηγικό εμπόρευμα” που από μόνο του αποτελεί οικονομικό τομέα παραγωγής, αλλά και εργαλείο

αναδιανομής και άσκησης γεωστρατηγικής ισχύος. Πληθώρα συμφερόντων παγκοσμίως έχει χτιστεί πάνω του και σε ολόκληρη την αλυσίδα των μορφών του.

Η παγκόσμια ενεργειακή αγορά, ιδιαίτερα μετά τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις (1973, 1979), οικοδομήθηκε με βάση τη ροή του προϊόντος από τα σημεία παραγωγής (πρώην ΕΣΣΔ, Μέση Ανατολή), προς τα μεγάλα καταναλωτικά κέντρα (ΗΠΑ, Ευρώπη, Κίνα). Το πρότυπο αυτό και το δίκτυο αγωγών και διπλωματικών συμφωνιών που το εξυπηρετούσε, απαιτούσε μεγάλα έργα υποδομής, μακροπρόθεσμα επενδυτικά σχέδια και ένα βαθμό πολιτικής σταθερότητας. Η κατασκευή των δικτύων αυτών δημιούργησε συμμαχίες και σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών. Και εξελίχθηκε σε ένα μοντέλο (την εποχή της ανάπτυξης των αναδυομένων) που προέβλεπε τη συνεχή αύξηση της ζήτησης και τη μείωση της προσφοράς ενέργειας. Η λειτουργικότητα αυτού του ενεργειακού μοντέλου όμως, διαταράσσεται στις μέρες μας, σε όλες του τις διαστάσεις.

Η νέα τεχνολογία άντλησης φυσικού αερίου και πετρελαίου από σχιστολιθικά πετρώματα, θέτει νέα δεδομένα στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη. Το σχιστολιθικό αέριο (shale gas) και το σχιστολιθικό πετρέλαιο (shale oil) έχουν προβληθεί τα τελευταία χρόνια ως πολλά υποσχόμενες ενεργειακές πηγές, καθώς νέες πηγές ενέργειας και περισσότεροι προμηθευτές, διαμορφώνουν προϋποθέσεις μεγαλύτερης ενεργειακής ασφάλειας στις χώρες που παραδοσιακά εξαρτώνται από τις εισαγωγές καυσίμων.

✘ Ο σχιστόλιθος είναι ένα από τα πιο διαδεδομένα ιζηματογενή πετρώματα και είναι γνωστό ότι αποτελεί μια δεξαμενή φυσικού αερίου. Ανακαλύφθηκε για πρώτη φορά το 1821, πολύ πριν το πετρέλαιο, το οποίο ανακαλύφθηκε το 1859. Πριν από μερικά χρόνια όμως η υπάρχουσα τεχνολογία καθιστούσε ασύμφορη τη διαδικασία απόσπασης του αερίου από τον σχιστόλιθο, μέχρι που αναπτύχθηκε, σχετικά πρόσφατα, η μέθοδος της υδραυλικής ρωγμάτωσης (fracking). Με τη μέθοδο αυτή διοχετεύονται μέσω αγωγών, υπό υψηλότερη πίεση στα σχιστολιθικά στρώματα νερό, άμμος και διάφορες χημικές ουσίες που προκαλούν ρωγμάτωση ή

διάρρηξη των πετρωμάτων (σε βάθος έως και τα 3Km). Έτσι απελευθερώνεται το φυσικό αέριο (ή το πετρέλαιο) το οποίο στη συνέχεια συλλέγεται από τους αγωγούς.

Στα υπέρ αυτής της τεχνολογίας θεωρείται το χαμηλότερο κόστος εξόρυξης (άρα και η τιμή διάθεσης), συγκριτικά με τις τιμές του συμβατικού φυσικού αερίου. Επιπλέον, καθώς ο σχιστόλιθος υπάρχει σε μεγάλες ποσότητες στον κόσμο, μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από τους παραδοσιακούς εξαγωγείς ενέργειας. Οι χώρες με τα μεγαλύτερα αποθέματα σχιστολιθικού αερίου είναι οι εξής: Κίνα, ΗΠΑ, Αργεντινή, Μεξικό, Νότιος Αφρική, Αυστραλία, Καναδάς, Λιβύη, Μ. Βρετανία, Αλγερία, Βραζιλία, Πολωνία, Γαλλία (κατά σειρά δυνητικών αποθεμάτων).

Στην παρούσα φάση όμως, μόνο οι ΗΠΑ και ο Καναδάς αντλούν (αέριο και πετρέλαιο) από τα σχιστολιθικά πετρώματα καθώς εξελίσσουν την τεχνολογία εξόρυξης, από το 2000.

Πολλοί επιστήμονες, περιβαλλοντολογικές οργανώσεις, τοπικές κοινωνίες, ακόμη και κράτη, υποστηρίζουν ότι η εν λόγω μέθοδος εξόρυξης εγκυμονεί πολλούς κινδύνους τόσο για το φυσικό περιβάλλον όσο και για τη δημόσια υγεία.

Καταρχήν απαιτούνται αλλαγές στη χρήση γης (αποψίλωση περιοχών σε ευρεία κλίμακα για την κατασκευή δρόμων και εγκαταστάσεων). Πρόβλημα που διογκώνεται όταν τα πηγάδια εξόρυξης βρίσκονται κοντά σε κατοικημένες περιοχές.

☒ Το επόμενο πρόβλημα είναι οι μεγάλες ποσότητες νερού που απαιτούνται, για την εξόρυξη. Η υπερκατανάλωση νερού (παρότι ανακυκλώνεται μέχρι ενός ορίου), αλλά και η μεγάλη πιθανότητα ρύπανσης υπογείων και επιφανειακών υδάτων (λόγω της χρήσης χημικών προσθέτων) αποτελούν τις βασικές και βάσιμες αντιδράσεις στη σχιστολιθική μέθοδο. Ακόμη υποστηρίζεται ότι παράγονται, κατά την εξόρυξη, μεγάλες ποσότητες αερίων θερμοκηπίου (μεθάνιο) και ότι μπορεί να προκληθούν, σε ορισμένες περιπτώσεις, μικροσεισμοί.

Μπορεί η εξόρυξη να κρύβει κινδύνους, αλλά το οικονομικό κίνητρο είναι τεράστιο. Η διεθνής εμπειρία ως σήμερα δείχνει

ότι πρώτα αξιοποιούνται οι ενεργειακές ευκαιρίες και στην πορεία αντιμετωπίζονται οι κίνδυνοι. Το αντίθετο προτείνουν οικολογικές οργανώσεις και κινήματα.

Η μεγάλη ανατροπή έρχεται από τις ΗΠΑ.

Η απεξάρτηση των ΗΠΑ από τις εισαγωγές πετρελαίου και η ενεργειακή τους αυτάρκεια, υπήρξε στρατηγική προτεραιότητα της προεδρίας Ομπάμα. Ο αμερικανός πρόεδρος προανήγγειλε τον Μάρτιο του 2011 το στόχο της μείωσης των εισαγωγών αργού, κατά τον 1/3 μέχρι το 2025. Ο στόχος ήδη υπερκαλύφθηκε, καθώς τα τελευταία χρόνια, η τεχνολογία εξόρυξης σχιστολιθικού αερίου χρησιμοποιείται ιδιαίτερα αποτελεσματικά στις ΗΠΑ. Ενώ το 2000, μόλις το 1% των αμερικανικών ενεργειακών αναγκών προερχόταν από το σχιστολιθικό αέριο, το 2010 κάλυπταν το 20%.

Σύμφωνα με την Διεθνή Υπηρεσία Ενέργειας (IEA), από το 2011, η παραγωγή σχιστολιθικού πετρελαίου στις ΗΠΑ εκτινάχθηκε κατά 39%, καταγράφοντας την πλέον ραγδαία αύξηση στην ιστορία. Ενώ σήμερα καλύπτουν, από την εγχώρια παραγωγή τους, το 86% των ενεργειακών αναγκών (πετρέλαιο-αέριο) από τον σχιστόλιθο, μειώνοντας δραστικά την εξάρτηση τους από τις εξαγωγές.

Αυτή η έκρηξη παραγωγής αερίου και πετρελαίου διοχετεύει ήδη το παραγόμενο προϊόν στην εσωτερική αγορά των ΗΠΑ σε χαμηλότερες τιμές (σε σχέση με τις διεθνείς) αλλά και σε τιμές spot (σταθερές τιμές). Ενώ οι τιμές της Gazprom (και των άλλων εξαγωγέων) παραμένουν συνδεδεμένες με τις τιμές πετρελαίου και διαπραγματεύονται συνήθως με μακροπρόθεσμα συμβόλαια.

Λόγω του ήδη φτηνού κόστους ενέργειας η αμερικανική βιομηχανία εξήγγειλε επενδύσεις 100 δισ. δολαρίων για την επόμενη πενταετία.

✘ Οι Financial Times (σε πρόσφατο άρθρο τους) εκτιμούν ότι από τα τέλη του 2013 οι ΗΠΑ έχουν γίνει ο μεγαλύτερος παραγωγός φυσικού αερίου στον κόσμο, ενώ οι τιμές του μειώθηκαν κατά περίπου 70% από το 2008.

Εάν το πλεόνασμα παραγωγής συνεχιστεί απρόσκοπτα, υπολογίζεται ότι από δύο έως έξι χρόνια οι ΗΠΑ μπορούν να

αρχίσουν μαζικά τις εξαγωγές φυσικού αερίου. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ ως δυνητικός εξαγωγέας, είναι ότι τα λιμάνια τους έχουν σήμερα κατασκευαστικά, μόνο υποδομή εισαγωγής αερίου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μετά το πετρελαϊκό εμπόριο του ΟΠΕΚ το 1973, το ομοσπονδιακό νομικό πλαίσιο δεν επιτρέπει τις εξαγωγές υδρογονανθράκων, παρά μόνο τις εισαγωγές, ώστε να διατηρούνται ακέραια τα στρατηγικά ενεργειακά αποθέματα. Έχουν όμως ήδη αρχίσει οι διαδικασίες αντιμετώπισης αυτών εμποδίων.

Όλα δείχνουν ότι οι ΗΠΑ οδηγούνται σε μια νέα εποχή ενεργειακής αυτονομίας. Με το πλεόνασμα που δημιουργούν (και ενώ έχουν ήδη αρχίσει μεμονωμένα οι πρώτες εξαγωγές), διεκδικούν το ρόλο ενός νέου παγκόσμιου εξαγωγικού παίκτη στην ενεργειακή αγορά. Η Ρωσία και το Κατάρ (πρώτο στον κόσμο σε εξαγωγές υγροποιημένου φυσικού αερίου-LNG), που είναι οι μεγαλύτεροι εξαγωγείς συμβατικού φυσικού αερίου παγκοσμίως σήμερα, και σχεδόν μονοπωλούν την αγορά, ήδη απειλούνται από το νέο ανταγωνισμό.

ΕΥΡΩΠΗ: Το ατελέσφορο της ενεργειακής απεξάρτησης

Στις αρχές του 2014 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τη σύσταση ενός πλαισίου αρχών που πρέπει να διέπουν την εξόρυξη σχιστολιθικού αερίου στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έμφαση στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Κι αυτό γιατί η ισχύουσα περιβαλλοντολογική νομοθεσία της Ένωσης καταρτίστηκε σε μια εποχή όπου η υδραυλική ρωγμάτωση μεγάλου όγκου δεν χρησιμοποιείτο στην Ευρώπη. Στην ουσία οι Βρυξέλλες παραπέμπουν το ζήτημα στα κράτη-μέλη, υπό την προϋπόθεση του σεβασμού της σύστασης (που όμως δεν είναι δεσμευτική).

Για μια σειρά λόγους είναι αμφίβολο ότι η αμερικανική έκρηξη παραγωγής ενέργειας από σχιστόλιθο μπορεί να επαναληφθεί στην Ευρώπη. Κοιτάσματα υπάρχουν, όμως η περίπλοκη γεωλογική δομή τους, το μεγάλο βάθος, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, αλλά και οι αυστηροί περιβαλλοντικοί κανονισμοί (σε σχέση με τους αμερικανικούς), καθιστούν αβέβαιο το αποτέλεσμα και το κόστος εξόρυξης αυξημένο. Επιπλέον οι περιοχές που βρίσκονται τα

ευρωπαϊκά κοιτάσματα τείνουν να είναι πιο κοντά σε πυκνοκατοικημένες περιοχές (από τις αντίστοιχες αχανείς του αμερικανικού νότου), κάτι που συνεπάγεται μεγαλύτερες αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών.

Εκτός όλων αυτών, οι αλλαγές στο ενεργειακό πεδίο διαταράσσουν τις υπάρχουσες οικονομικές ισορροπίες. Για άλλους πλήττονται συμφέροντα, για άλλους δημιουργούνται ευκαιρίες. Χώρες, ομάδες χωρών, πολιτικά κόμματα, επιχειρηματικές ενώσεις, συνθέτουν ένα αντικρουόμενο σκηνικό στην ΕΕ, σε σχέση με το σχιστολιθικό αέριο.

Χώρες όπως η Γαλλία (που θεωρείται ότι έχει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα στο υπέδαφος της Ε.Ε.) η Ολλανδία και η Βουλγαρία έχουν απαγορεύσει τη μέθοδο της υδραυλικής ρωγμάτωσης (Fracking). Στη Γερμανία ο νέος κυβερνητικός συνασπισμός αποφάσισε ένα μορατόριουμ στις έρευνες, έως ότου επιλυθούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Ενώ ισχυρές αντιδράσεις έχουν εκφραστεί από αρκετά γερμανικά κρατίδια για την εφαρμογή της μεθόδου.

Σημαντικά κοιτάσματα υπάρχουν στην Ουκρανία, (η οποία εκτός από χώρα διέλευσης της ρώσικης ενέργειας) φέρεται να έχει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα μετά τη Γαλλία και την Πολωνία, και στα ανατολικά και στα δυτικά τμήματα της χώρας. Κι αυτό έχει τη βαρύτητα του στην εξελισσόμενη ουκρανική κρίση. Επίσης σημαντικά κοιτάσματα υπάρχουν στην Βρετανία, Ρουμανία, Γερμανία, Βουλγαρία και στην Ισπανία.

Ευρωπαϊκές χώρες που επιχειρούν ήδη εξόρυξη σχιστολιθικού αερίου, είναι η Βρετανία και η Πολωνία. Στη Βρετανία υπάρχει εμπειρία παραγωγής φυσικού αερίου και πετρελαίου στη Βόρεια θάλασσα. Όμως τα μεγαλύτερα κοιτάσματα (συμβατικού αερίου-πετρελαίου) υπάρχουν στη Σκωτία, η οποία τον Σεπτέμβριο του '14 σε δημοψήφισμα θα αποφασίσει για την ανεξαρτησία της από το Ηνωμένο Βασίλειο, με ότι αυτό συνεπάγεται και στο ενεργειακό.

Στη Βρετανία από τα τέλη του 2012 δόθηκαν άδειες εξόρυξης και έχουν αρχίσει οι πρώτες προπαρασκευαστικές δραστηριότητες.

Αντιμετωπίζει όμως σοβαρά προβλήματα με τις τοπικές κοινωνίες. Για το λόγο αυτό εξετάζει την εξασφάλιση της “κοινωνικής άδειας λειτουργίας” (social license to operate) από τις τοπικές κοινωνίες, ώστε να συμμετέχουν στις έρευνες για σχιστολιθικό αέριο.

Η Πολωνία (εξαρτημένη από τον εγχώριο άνθρακα και το ρώσικο αέριο) συνεχίζει τις προσπάθειες εξόρυξης, παρά τις νέες δραστικά μικρότερες εκτιμήσεις για τα κοιτάσματα της και τις αποχωρήσεις ξένων πολυεθνικών εταιριών (Fracking) από τη χώρα, που έκριναν ασύμφορη την εξόρυξη, σ’ αυτή τη φάση.

Η Δανία έχει εκδώσει δύο άδειες για σχιστολιθικό αέριο στην TOTAL. Ακόμη στη Ρουμανία η αμερικανική Chevron έχει εξασφαλίσει άδειες για γεωτρήσεις από το τρέχον έτος. Τα σημεία των γεωτρήσεων είναι όμως κοντά στα σύνορα με τη Βουλγαρία, με συνέπεια να προκληθούν αντιδράσεις (διαδηλώσεις αλλά και επίσημα διαβήματα της Βουλγαρίας), κατά της εξόρυξης. Πάντως η μέχρι τώρα ευρωπαϊκή εμπειρία αναδεικνύει πόσο δύσκολο είναι το εγχείρημα της εξόρυξης σχιστολιθικού αερίου σε μαζική κλίμακα.

Η Ευρώπη ενώ χρειάζεται μακροχρόνια εγγυημένες πηγές ενέργειας, δεν διαθέτει επαρκείς εγχώριες πηγές υδρογονανθράκων. Αυτές βρίσκονται κυρίως σε χώρες όπως η Βρετανία και η Νορβηγία (καλύπτει το 20% των αναγκών της Ευρώπης σε φυσικό αέριο), όμως σύμφωνα με εκτιμήσεις, τα κοιτάσματα τους κινούνται πτωτικά. Αντιμετωπίζει ένα υψηλό επίπεδο ενεργειακής εξάρτησης από τις εισαγωγές συμβατικού φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Η ευρωπαϊκή αγορά είναι η μεγαλύτερη για τη Ρωσία και η πλέον επικερδής. Το ένα τρίτο περίπου των εξαγωγών ρωσικού αερίου (και το ένα τρίτο του ρώσικου πετρελαίου) διοχετεύεται στην Ευρώπη. Δηλαδή το 50% περίπου των ετήσιων ρωσικών εξαγωγών. Η Μόσχα είναι ο τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ. Ενώ το 70% του ρώσικου αερίου κατευθύνεται στην ευρωπαϊκή αγορά, μέσω Ουκρανίας, από ένα εκτεταμένο δίκτυο αγωγών.

Για κάποιες χώρες όμως, όπως: Πολωνία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Βουλγαρία, Φιλανδία και τις χώρες της Βαλτικής, η ρωσική κρατική εταιρεία φυσικού αερίου Gazprom, είναι ο μοναδικός

πάροχος.

Η εξάρτηση της Ε.Ε. έχει ενισχυθεί καθώς ο εναλλακτικός αγωγός north stream (παρακάμπει την Ουκρανία) έχει ήδη κατασκευαστεί και λειτουργεί. Μεταφέρει απευθείας από τη Ρωσία, φυσικό αέριο στη Γερμανία, μέσω υποθαλάσσιου αγωγού στη Βόρεια θάλασσα (από μια κοινοπραξία της οποίας προΐσταται ο πρώην Γερμανός πρόεδρος Σρέντερ). Η Γερμανία (ο μεγαλύτερος καταναλωτής ρώσικου αερίου στην Ευρώπη), εισάγει το 35% του φυσικού αερίου που χρειάζεται από την Gazprom. Αυτή η σχέση εξηγεί εν μέρει, τη στάση του Βερολίνου να εκφράζεται πολύ πιο προσεκτικά απέναντι στη Ρωσία, απ' ό,τι οι ΗΠΑ, η Βρετανία και η Γαλλία. Υπάρχει ένα εσωτερικό μέτωπο στη Γερμανία από το παλιό πολιτικό προσωπικό (πρώην πρόεδροι: Γκέρχαρντ Σρέντερ, Χέλμουτ Κολ, Χέλμουτ Σμιτ) αλλά και επιχειρηματικά λόμπυ (που έχουν συνάψει μακροπρόθεσμα συμβόλαια συνεργασίας με την Gazprom), που διαφωνούν με την προοπτική ρήξης με τη Ρωσία (για γεοστρατηγικούς και οικονομικούς λόγους). Και έμμεσα ή άμεσα με την εξόρυξη σχιστολιθικού αερίου.

Η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία έχει ως τίμημα και την ακριβή ενέργεια. Για τη Ρωσία η ευρωπαϊκή αγορά έχει μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους απ' ό,τι οι άλλες αγορές. Η ΕΕ, συγκριτικά με τις ΗΠΑ, πληρώνει ακριβότερα τέσσερις φορές το φυσικό αέριο και δύο φορές την ηλεκτρική ενέργεια, σύμφωνα με στοιχεία που παρουσίασε ο ίδιος ο πρόεδρος της Κομισιόν Χοσέ Μπαρόζο. Η ακριβή ενέργεια πλήττει νοικοκυριά και παραγωγική δραστηριότητα και υπονομεύει την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών οικονομιών. Ενώ παράλληλα δυσχεραίνει την οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης από την κρίση.

Η Ε.Ε., στη συνθήκη της Λισαβόνας το 2009, (μετά και τη δεύτερη διακοπή φυσικού αερίου στην Ουκρανία από τη Ρωσία-η πρώτη το 2006), έθεσε για πρώτη φορά το πλαίσιο μιας κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής. Ωστόσο η κοινή ενεργειακή πολιτική της Ε.Ε. (η λεγόμενη "ενεργειακή ένωση") είναι υπό διαμόρφωση, καθώς κάθε χώρα διαθέτει διαφορετικό ενεργειακό μίγμα και προμηθευτές, αλλά και διαφορετικές ανάγκες. Για παράδειγμα η Γαλλία καλύπτει το 75% περίπου των ενεργειακών αναγκών της από την πυρηνική ενέργεια, από τους 59

αντιδραστήρες που διαθέτει. Ενώ η Γερμανία (μετά το ατύχημα της Φουκουσίμα) αποφάσισε μονομερώς, το σταδιακό κλείσιμο των 17 πυρηνικών αντιδραστήρων που διαθέτει, με παράλληλη αύξηση του ποσοστού των ΑΠΕ στο ενεργειακό της μίγμα.

Όλα αυτά ισχύουν μέχρι την ουκρανική κρίση. Τα πρόσφατα γεγονότα στην Ουκρανία και η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, αλλάζουν καταλυτικά τα δεδομένα, και στον ενεργειακό τομέα. Η ΕΕ ανασχεδιάζει την ενεργειακή της πολιτική, με στόχο τη μείωση της εξάρτησης της από τη Ρωσία.

Σε αντίποινα προς τη Ρωσία για το Ουκρανικό, έχει ήδη παγώσει το ενδιαφέρον της για την κατασκευή του νότιου αγωγού (South stream), που αναμενόταν να ολοκληρωθεί το 2018, μεταφέροντας αέριο, από τη Ρωσία στην Βουλγαρία υποθαλάσσια, μέσω της Μαύρης Θάλασσας και από κει στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η απόφαση προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις της Ρωσίας αλλά και της Βουλγαρίας, Ουγγαρίας και Τσεχίας, καθώς πλήττονται από το πάγωμα του έργου, ως χώρες διέλευσης του αγωγού. Ακόμη και της Αυστρίας η οποία προτίθεται να εξορύξει φυσικό αέριο στη Μαύρη θάλασσα και να το μεταφέρει μέσω του South Stream.

Παράλληλα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δεσμευτεί να παρουσιάσει τον Ιούνιο του '14 ένα νέο ενεργειακό σχέδιο. Μία διαφοροποιημένη ενεργειακή στρατηγική, με το σχιστολιθικό αέριο (εγχώριο και εισαγόμενο) να έχει τεθεί στην ατζέντα, ως μέρος του συνολικότερου ενεργειακού σχεδιασμού της.

Φυσικά η προοπτική απεξάρτησης της Ευρώπης από τη Ρωσία δεν μπορεί να είναι ούτε άμεση, ούτε και καθολική, αποτελεί όμως στρατηγική επιλογή. Στα τέλη του Μάη ο Μπαρόζο επαναβεβαίωσε ότι η ΕΕ εξετάζει σχέδιο ενεργειακής απεξάρτησης από τη Ρωσία, αλλά παραμένει "πολύ ευάλωτη" ενεργειακά απέναντι στη Μόσχα. Δήλωσε ακόμη ότι "εδώ και δέκα χρόνια η Ευρώπη εισάγει το 53% της ενέργειας που καταναλώνει, κάτι που κοστίζει 1 δισεκατομμύριο δολάρια την ημέρα, με κύριο προμηθευτή τη Ρωσία, για το 39% των αγορών της ΕΕ σε αέριο και το 33% σε πετρέλαιο".

Στην πρόσφατη σύνοδο κορυφής ΗΠΑ-Ε.Ε., τον Μάρτιο του '14, ο Ομπάμα υποσχέθηκε να βοηθήσει στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, με εξαγωγές φυσικού αερίου στο μέλλον, αφού σ' αυτή

τη φάση δεν υπάρχει δυνατότητα μαζικών εξαγωγών. Ενώ η Μέρκελ στην ίδια σύνοδο αναφέρθηκε (στις εισαγωγές αερίου από τις ΗΠΑ), ως μια επιλογή για τις ευρωπαϊκές χώρες που επιδιώκουν να διαφοροποιήσουν τις ενεργειακές τους πηγές.

✘ ΡΩΣΙΑ: Παραγωγός ενέργειας με μειωμένη ισχύ

Η Ρωσία αντιμετώπισε αρχικά, αρνητικά το σχιστολιθικό αέριο. Ο Πούτιν ισχυρίστηκε ότι είναι βλαβερό για το περιβάλλον και η παραγωγή του ακριβή. Τις δηλώσεις του ακολούθησε ο επικεφαλής της Gazprom, Αλεξέι Μίλερ, περιγράφοντας τη σχιστολιθική μέθοδο ως “μύθο και φούσκα που θα σκάσει σύντομα”. Πρόσφατα όμως, ο Πούτιν παραδέχθηκε ότι το σχιστολιθικό αέριο μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές εξελίξεις τον κλάδο ενέργειας, καλώντας τις ρώσικες εταιρείες “να ανταπεξέλθουν στην πρόκληση”. Παρότι και η ίδια διαθέτει μεγάλα κοιτάσματα, δεν μπορεί να τα αξιοποιήσει, τουλάχιστον άμεσα, καθώς υπάρχει το εμπόδιο της τεχνογνωσίας.

Οι φόβοι της Μόσχας είναι προφανείς. Τις τελευταίες, δυο δεκαετίες τουλάχιστον, η ρώσικη οικονομία και η διεθνής ισχύς της χώρας στηρίχτηκαν σε μεγάλο βαθμό στην εγχώρια παραγωγή ενέργειας. Οι δύο μεγάλες κρατικές εταιρείες, η εταιρεία φυσικού αερίου Gazprom και η πετρελαϊκή Rosneft, αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της οικονομίας.

Η Ρωσία όμως, ως η μεγαλύτερη εξαγωγική χώρα ενέργειας στον κόσμο, απειλείται από την ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών ενέργειας (συμβατικών και μη), την είσοδο νέων παραγωγών ενέργειας στην παγκόσμια αγορά, αλλά και τη δημιουργία νέων ενεργειακών δρόμων (αγωγοί-τάνκερ LNG) που δεν θα την περιλαμβάνουν. Κινδυνεύει να χάσει το πλεονέκτημα άσκησης μονοπωλιακών πολιτικών, που έχει αξιοποιήσει αποτελεσματικά ως τώρα. Από την άλλη μεριά όμως όσο η ρώσικη οικονομία εξαρτάται από τις εξαγωγές αερίου-πετρελαίου (πάνω από το 50% του ΑΕΠ), και τις πιθανές διακυμάνσεις των διεθνών τιμών, θα είναι ταυτόχρονα ευάλωτη. Στο βαθμό που θα αυξάνεται μελλοντικά η προσφορά καυσίμων στη διεθνή αγορά, η συνεπακόλουθη πτωτική τάση των τιμών (παρότι ο νόμος προσφοράς και ζήτησης δεν

λειτουργεί απόλυτα στην αγορά ενέργειας), θα πλήξει τα στοιχεία που αποτελούν σήμερα το συγκριτικό πλεονέκτημα της Μόσχας.

Η πρόσφατη ιστορία μας θυμίζει ότι η Ρωσία το 1998 χρεοκόπησε όταν (μεταξύ άλλων παραγόντων) η τιμή του πετρελαίου, έπεσε κάτω από τα 20 δολάρια το βαρέλι. Με αποτέλεσμα να της χορηγηθεί ένα δάνειο 22,6 δισ. δολ. από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα, τον Ιούλιο του 1998, για να αποκαταστήσει την εσωτερική της σταθερότητα. Αν οι τιμές πετρελαίου που κυμαίνονται σήμερα στα 100-105 δολάρια περίπου το βαρέλι, ακολουθήσουν πτωτική τάση, τίποτα δεν αποκλείει η Μόσχα να αντιμετωπίσει και πάλι, μη ελέγξιμες καταστάσεις. Ιδιαίτερα όσο η δύση θα συνεχίζει να ασκεί οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία.

ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ : Σε μακρά περίοδο ανακατατάξεων

✘ Οι χώρες του Κόλπου, κυρίως η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, αποτελούν, μαζί με τη Ρωσία, τις δεσπόζουσες δυνάμεις στο σημερινό παγκόσμιο ολιγοπώλιο ενέργειας. Όμως η προοπτική εισόδου του σχιστολιθικού αερίου, καθώς και των νέων ανακαλύψεων κοιτασμάτων συμβατικής ενέργειας (Βραζιλία, Κολομβία και Ανατολική Αφρική), στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά, θα επηρεάσουν μεσοπρόθεσμα και τις χώρες του Κόλπου, όπως και τις άλλες εξαγωγικές δυνάμεις (Ρωσία, Βενεζουέλα). Ήδη οι ΗΠΑ, ο μεγαλύτερος διαχρονικά εισαγωγέας υδρογονανθράκων από τις χώρες του Κόλπου, είναι παραγωγός και δυνητικός εξαγωγέας σχιστολιθικού αερίου.

Η βιωσιμότητα των χωρών αυτών (και κυρίως των καθεστώτων τους) στηρίζεται ως τώρα, στα μεγάλα οικονομικά διαθέσιμα τους και στην οικονομική ευημερία που τους παρέχουν οι σταθερά υψηλές τιμές συμβατικής ενέργειας την τελευταία τουλάχιστον πενταετία. Παράλληλα Σαουδική Αραβία και Κατάρ επιχειρούν να αναλάβουν ένα περιφερειακό ρόλο στην περιοχή ενισχύοντας με πετροδολάρια τους σουνίτες μουσουλμάνους της περιοχής και κυρίως την Συριακή αντιπολίτευση. Οι χώρες αυτές, ούτως ή άλλως καθίστανται μέρος του ευρύτερου αραβικού προβλήματος, η

έκβαση του οποίου θα επιφέρει ανακατατάξεις στην περιοχή, με συνέπειες και στο ενεργειακό.

Όμως ο μεγάλος αστάθμητος και συνάμα καθοριστικός παράγοντας στην περιοχή είναι το Ιράν. Το Ιράν και οι έξι μεγάλες δυνάμεις της ομάδας 5+1 (ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία, Κίνα και Γερμανία), στις συναντήσεις της Γενεύης, επιχειρούν να καταλήξουν σε μια συνολική συμφωνία (η προσωρινή εξαμηνιαία συμφωνία λήγει τον Ιούλιο), με στόχο τον περιορισμό του πυρηνικού προγράμματος της Τεχεράνης. Με αντάλλαγμα την άρση των κυρώσεων που περιλαμβάνει και το ενεργειακό εμπάργκο. Αν υπάρξει τελικά συμφωνία, το Ιράν βγαίνει από τη χρόνια διεθνή απομόνωση, γεγονός που θα προκαλέσει τεράστιες γεωπολιτικές και γεωοικονομικές ανακατατάξεις, σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το Ιράν διαθέτει τα τέταρτα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου, και τα μεγαλύτερα (σε απόλυτα νούμερα) κοιτάσματα συμβατικού φυσικού αερίου στον κόσμο. Από το 2011 επιβλήθηκαν κυρώσεις στις εξαγωγές πετρελαίου του Ιράν προς την ΕΕ. Έκτοτε πραγματοποιεί μικρές εξαγωγές με σχεδόν όλη την παραγωγή να καταναλώνεται για εγχώριες ανάγκες. Μια μικρή ποσότητα φυσικού αερίου εξάγεται στην Τουρκία μέσω του αγωγού Tabriz-Erzurum.

Αν όμως προκύψει τελικά η συμφωνία Δύσης-Ιράν, η επάνοδος του Ιράν στη διεθνή ενεργειακή αγορά, θα σημάνει αύξηση των ιρανικών εξαγωγών σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, γεγονός που θα προκαλέσει ανακατατάξεις και σ' αυτό το πεδίο. Παράλληλα θα μπορεί να προσφέρει μια ρεαλιστική προοπτική ενεργειακής αγοράς, στην προσπάθεια της ΕΕ να μειώσει την εξάρτηση της από τη Ρωσία. Στα τέλη του 2013 στη συνάντηση του ΟΠΕΚ, η Τεχεράνη (μετά την ολοκλήρωση της προσωρινής συμφωνίας με τη Δύση) απείλησε με πόλεμο τιμών προκειμένου να μειώσουν την παραγωγή οι άλλες χώρες-μέλη του ΟΠΕΚ (κυρίως την αντίπαλο της Σαουδική Αραβία), ώστε να αποκτήσει μερίδιο στην παραγωγή.

ΚΙΝΑ: Ο Μεγάλος καταναλωτής

☒ Σύμφωνα με τις διεθνείς εκτιμήσεις η Κίνα έχει τα μεγαλύτερα αποθέματα σχιστολιθικού αερίου στον πλανήτη. Οι δυνατότητες αξιοποίησης είναι τεράστιες, όμως η πρόοδος είναι

μικρή καθώς υπάρχουν γεωλογικές ιδιομορφίες και έλλειψη επαρκών υδάτινων πόρων στις περιοχές των κοιτασμάτων. Πάντως διεθνείς πετρελαϊκές εταιρείες (Shell, Exxon Mobil, Chevron, Total, Eni κ.α) έχουν υπογράψει συμφωνίες ερευνών.

Η αλματώδης οικονομική ανάπτυξη της Κίνας την έχει φέρει στη δεύτερη θέση παγκοσμίως (μετά τις ΗΠΑ) στην κατανάλωση ενέργειας. Παρά τη σχετική επιβράδυνση της οικονομίας (υποχωρεί ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ), οι ενεργειακές ανάγκες της παραμένουν τεράστιες και δεν μπορούν να καλυφθούν από την όποια εγχώρια παραγωγή. Ως ο μεγαλύτερος εισαγωγέας ενέργειας στον κόσμο, αναγκάζεται να συνάπτει εμπορικές σχέσεις με όλους τους προμηθευτές ενέργειας, ενώ αναζητεί συνεχώς και νέους (Αφρική-Λατινική Αμερική).

Η Κίνα είναι παγκόσμια οικονομική δύναμη. Η πολιτική της ισχύς αντλείται από την γεωοικονομική της ισχύ. Η τεράστια ενεργειακή της εξάρτηση, οι συνεχώς διευρυνόμενες εμπορευματικές σχέσεις με τη Δύση και η κατοχή (μέσω των εμπορικών της πλεονασμάτων) υπέρογκου χρέους των ΗΠΑ, ορίζουν το πλαίσιο της εξωτερικής της πολιτικής. Η προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής επιβάλλει μια πολιτική χαμηλών τόνων στις διεθνείς σχέσεις. Μία πολιτική ειρηνικής ανάπτυξης (πλην των διαφορών της με τις γειτονικές χώρες), που δεν επιθυμεί, οτιδήποτε θα μπορούσε να διαταράξει την υφιστάμενη παγκόσμια τάξη πραγμάτων. Στάση ουδετερότητας, όπως έκανε και πρόσφατα (27 Μαρτίου) με την ψήφο αποχής στη ΓΣ του ΟΗΕ στο ψήφισμα που καταδίκασε την προσάρτηση της Κριμαίας. Εξ άλλου η κινέζικη ηγεσία γνωρίζει καλά πως η παραμονή της στην εξουσία, βασίζεται στην διαρκή οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ώστε να διατηρεί την ανοχή μιας κοινωνίας που ζει σε ακραίες συνθήκες ανισότητας και ανελευθερίας.

Η ΕΛΛΑΔΑ και οι προσδοκίες μετατροπής-της σε παραγωγό χώρα

Σύμφωνα με προκαταρκτική μελέτη του ΙΓΜΕ, η χώρα διαθέτει κάποια κοιτάσματα σχιστολιθικού αερίου στην Πίνδο, Αλεξανδρούπολη, Ορεστιάδα, Θράκη και άλλες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας. Θα πρέπει βέβαια να επιβεβαιωθούν επίσημα οι

αρχικές ενδείξεις. Επίσης είναι γνωστό ότι κάποια πιθανά κοιτάσματα έχουν και διασυννοριακές επιπτώσεις. Η σεισμικότητα της χώρας αλλά και τα περιορισμένα αποθέματα νερού, καθιστούν κάθε μελλοντική προσπάθεια εξόρυξης προβληματική.

Οι προτεραιότητες όμως της ενεργειακής πολιτικής της Ελλάδας εστιάζονται σ' αυτή την περίοδο, αφενός στην έρευνα και πιθανή παραγωγή συμβατικών υδρογονανθράκων στη δυτική Ελλάδα και αφετέρου στην επιτάχυνση των διαδικασιών για την κατασκευή του αγωγού TAP, που αποτελεί και υψηλή ευρωπαϊκή προτεραιότητα, μετά και τα γεγονότα στην Ουκρανία.

Οι τρεις πρώτες συμβάσεις που έχουν ήδη υπογραφεί για έρευνες σε Ιωάννινα, Πατραϊκό κόλπο και Κατάκολο, πιστοποιούν τη σοβαρή πιθανότητα ύπαρξης υδρογονανθράκων. Είναι όμως ακόμη στο στάδιο των βάσιμων ενδείξεων (όπως και στην νοτίως θαλάσσια περιοχή της Κρήτης), γεγονός που αποτελεί το πρώτο βήμα σε μια μακριά πορεία.

Μεταξύ ενδείξεων για την ύπαρξη κοιτασμάτων και την ένταξη τους στα διεθνή αποθέματα (μέσω γεωτρήσεων), όπου μόνο τότε αποκτούν μετρήσιμη, και άμεση ή προεξοφλήσιμη οικονομική αξία, η απόσταση είναι μεγάλη. Η ανακάλυψη κοιτασμάτων δεν σημαίνει απαραίτητα ότι έχουν και εμπορική αξία. Γι αυτό δεν πρέπει να τρέφονται υπερβολικές προσδοκίες.

Οι αναδιατάξεις στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη δημιουργούν ευκαιρίες στη χώρα, για ένταξη της στο νέο ενεργειακό σκηνικό (ως παραγωγός και διακομιστής ενέργειας). Πολλά θα παιχθούν τα επόμενο διάστημα από τις επιλογές των ΗΠΑ-ΕΕ, καθώς νέα κοιτάσματα και ενεργειακοί δρόμοι θα κριθούν με οικονομικά αλλά και πολιτικά κριτήρια. Σε ότι μας αφορά, η διαδρομή που θα ακολουθήσουν τα ενεργειακά κοιτάσματα της ανατολικής μεσογείου (Ισραήλ-Κύπρου) αποτελούν κρίσιμο ζήτημα, με μεγάλα γεωπολιτικά οφέλη, αν επιλεχθεί ο ελληνικός δρόμος και όχι ο τουρκικός. Ακόμη η αναβάθμιση του σταθμού LNG στην Ρεβυθούσα της Αττικής, και η δημιουργία αντίστοιχου στη Καβάλα (όπως έχει προταθεί από ελληνικής πλευράς), μπορούν να συμβάλουν στην ενεργειακή αναβάθμιση της χώρας.

Όλα αυτά απαιτούν και προϋποθέτουν μια σοβαρή ελληνική ενεργειακή διπλωματία, με επίγνωση των αλλαγών του ενεργειακού

χάρτη, αλλά και του μικρού ειδικού βάρους της χώρας, στο παγκόσμιο γεωστρατηγικό περιβάλλον.

Όλα τα στοιχεία δείχνουν ότι η μετάβαση σε ένα νέο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα είναι σε εξέλιξη. Ενεργειακοί, πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες συνηγορούν σ' αυτό. Το σχιστολιθικό αέριο, ως νέα πηγή ενέργειας, μπορεί να αυξήσει τον όγκο των αποθεμάτων, να μεταβάλλει τη διάρθρωση των τιμών, να προσθέσει νέους πωλητές και αγοραστές ανατρέποντας τους σημερινούς όρους ανταγωνισμού της αγοράς. Παράλληλα η ουκρανική κρίση (ως κρίση Ρωσίας-Δύσης), η μακρά εμφυλιοπολεμική διαμάχη στον αραβικό κόσμο, και η συνεχιζόμενη μετατόπιση της ζήτησης ενέργειας από τη δύση στην ανατολή, δημιουργούν προσθετικά, συνθήκες ανατροπής των μέχρι τώρα ενεργειακών δεδομένων.

Το ενεργειακό γίνεται κεντρικό ζήτημα στην πλανητική πολιτική, καθώς ο παγκόσμιος ενεργειακός χάρτης ανασχεδιάζεται. Παλαιοί και νέοι παίκτες ανταγωνίζονται σκληρά ώστε να αποκτήσουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που θα προκύψουν από τις ενεργειακές ανακατατάξεις.

Ενώ παράλληλα το "ενεργειακό όπλο", δημιουργεί αλληλεπιδράσεις (με απρόβλεπτες επιπτώσεις) στα υπάρχοντα γεωπολιτικά και γεωοικονομικά δεδομένα.

Πρόκειται για μια εξίσωση που μπορεί να παράγει διάφορα αποτελέσματα, μέσα από ένα τεράστιο αριθμό μεταβλητών, με ένα όμως σταθερό σημείο: την όλο και μεγαλύτερη πλανητική αλληλεξάρτηση.

ΙΟΥΛΙΟΣ 2014
Τρυψάνης Θανάσης

Η κρίση ... πάει στις

αναδυόμενες

Το προσδοκώμενο τέλος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης θα αργήσει , από ότι φαίνεται, να ρθεί. Μπορεί η αμερικανική οικονομία να παρουσιάζει σαφή στοιχεία ανάκαμψης (2,5% ανάπτυξη) και η Ε.Ε να έχει θέσει υπό έλεγχο την κρίση χρέους αλλά η παγκόσμια κρίση συνεχίζει να αναπαράγεται, σε νέους γεω-οικονομικούς χώρους και με νέες μορφές. Αυτή τη φορά στις αναδυόμενες αγορές όπου έχουμε ήδη τα πρώτα σημάδια εμφάνισής της. Μετά λοιπόν την χρηματοπιστωτική κρίση της Αμερικής και την κρίση χρέους της Ευρώπης έχουμε την νομισματική των αναδυόμενων οικονομιών.

Η κρίση αναπαράγεται και επεκτείνεται. Δεν αφήνει κανέναν από έξω. Κανέναν άσπυλο και αμόλυντο από αυτήν. Γεγονός που περιπλέκει και πάλι τα πράγματα και συντηρεί ένα κλίμα γενικής έντασης και αβεβαιότητας διεθνώς. Ζούμε σε έναν κόσμο απόλυτα αλληλοεξαρτημένο και ανασφαλή στο σύνολό του, χωρίς εξαιρέσεις και ασφαλείς απομονωτισμούς.

Η συνεχής δεκαετής ανάπτυξη των αναδυόμενων οικονομιών (με αιχμή την Κίνα), άλλαξε τον διεθνή χάρτη των οικονομικών ισορροπιών. Ανέδειξε νέες αγορές και δημιούργησε συνθήκες μαζικής μεταφοράς κεφαλαίων, προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η κρίση πρώτα στις ΗΠΑ και στη συνέχεια στην Ευρωζώνη, επέτεινε το φαινόμενο της ροής κεφαλαίων προς τις αναδυόμενες. Σε αυτές τις συνθήκες ήταν επόμενο οι νέες οικονομίες να γίνουν πιο ελκυστικές σε χρηματοοικονομικές αποδόσεις και περισσότερο

ασφαλείς, από την δύση, στις τοποθετήσεις κεφαλαίων. Η συγκυρία της κρίσης στην Αμερική και την Ευρώπη στάθηκε λοιπόν ευνοϊκή για τις αναδυόμενες οικονομίες για μια ολόκληρη πενταετία. Σήμερα η ροή κεφαλαίων έχει αρχίσει να ακολουθεί αντίστροφη πορεία. Τα κεφάλαια έχουν αρχίσει να επιστρέφουν στις ανεπτυγμένες χώρες (στις ΗΠΑ κυρίως, αλλά και στην Ε.Ε.), και να εμφανίζονται μια σειρά οικονομικές ανισορροπίες στις αναδυόμενες. Το σπιράλ της κρίσης αναδεικνύει και μεγιστοποιεί τα δομικά, χρόνια εσωτερικά τους προβλήματα, που κάλυπτε η ευφορία της προηγούμενης περιόδου.

Από τις αρχές του 2014, μπορούμε να μιλάμε ανοιχτά πλέον για κρίση των αναδυόμενων οικονομιών, που παίρνει την μορφή της πτώσης των εθνικών νομισμάτων. Η Ινδία, η Ινδονησία, η Βραζιλία, η Τουρκία και η Νότιος Αφρική είναι οι πρώτες που έχουν πληγεί (“οι ευαίσθητες πέντε” όπως τις αποκαλούν). Ακολουθούν η Ρωσία και χώρες της Λατινικής Αμερικής, ενώ πολλά θα εξαρτηθούν από την έκταση της κρίσης, καθώς υπάρχει η πιθανότητα το φαινόμενο να λάβει στο άμεσο μέλλον εκρηκτικές διαστάσεις. Ενδεικτικά, η αξία των μετοχών του παγκόσμιου δείκτη αναδυομένων αγορών (MSCI) σημειώνει τις μεγαλύτερες απώλειες από το 2008, χάνοντας 500 δισ. δολάρια τον Ιανουάριο του 2014. Ενώ οι απώλειες στα νομίσματα (υποτίμηση), φτάνουν ως και το 18%.

Από τη άλλη μεριά η Αμερική ανακάμπτει. Η οικονομία της τρέχει με ανοδικούς ρυθμούς.

Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ επιδιώκουν συστηματικά την ενεργειακή αυτονομία τους, αξιοποιώντας την τεχνολογία του σχιστολιθικού αερίου (fracking). Μια νέα τεχνολογία εξόρυξης που αξιοποιεί ήδη αποτελεσματικά (με τεράστιους ρυθμούς) στο έδαφος της.

Το ενεργειακό γίνεται κεντρικό ζήτημα στην πλανητική πολιτική και διαμορφώνει όρους μιας νέας γεωπολιτικής και γεωοικονομικής υπεροχής. Εάν οι ΗΠΑ καταφέρουν να αποκτήσουν ενεργειακή αυτονομία αυτό θα είναι το συγκριτικό τους πλεονέκτημα, απέναντι σε όλους τους άλλους παγκόσμιους παίκτες. Οικονομική ανάπτυξη και ενεργειακή αυτονομία, μπορεί

να αποτελέσουν τους όρους μιας νέας ηγεμονίας.

Η δυναμική των αναδυομένων οικονομιών τα τελευταία χρόνια, επέφερε ανακατατάξεις στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Είναι γεγονός ότι προέκυψε μια μετατόπιση της πλανητικής οικονομικής ισχύος προς αυτές τις οικονομίες (ήδη παράγουν το 40% του παγκόσμιου ΑΕΠ).

Η δυναμική αυτή πρόσφερε το έδαφος για διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις.

Η πρώτη είναι η θεωρία της αποσύνδεσης. Ότι δηλαδή η κρίση του 2008 είναι κρίση του ανεπτυγμένου κόσμου και όχι των αναδυομένων. Ότι αυτές οι νέες οικονομίες δεν θα προσβληθούν από την κρίση.

Η δεύτερη είναι η θεωρία της ατμομηχανής. Σύμφωνα με αυτήν η ανάπτυξη των αναδυομένων θα είναι συνεχής και θα αποτελεί πλέον τον οδηγό της παγκόσμιας οικονομικής ανάκαμψης. Ότι η ανάπτυξη των αναδυόμενων θα οδηγήσει σε έξοδο από την παγκόσμια κρίση, και είναι αυτή που θα επαναπροσδιορίσει πλήρως τις παγκόσμιες οικονομικές σχέσεις ισχύος, υπέρ των αναδυομένων.

Τίποτα απ' όλα αυτά δεν ισχύει. Η παρούσα κρίση των αναδυομένων, αναδεικνύει την παγκοσμιότητα της κρίσης και παράλληλα διαψεύδει κάθε λογής απλουστευτικές ερμηνείες και προσεγγίσεις.

Η σκληρή πραγματικότητα είναι ότι η γένεση των κρίσεων είναι αδύνατον να προβλεφθεί όπως και η έκτασή και οι συνέπειες τους.

Είμαστε στη δίνη οικονομικών φαινομένων που απαιτούν μίαν πολύ πιο σύνθετη και διεισδυτική ανάλυση που να ανταποκρίνεται στις σημερινές πολύπλοκες συνθήκες ολοκλήρωσης του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.

Πρόκειται για μια μεγάλη πλανητική περιπέτεια που βρίσκεται σε εξέλιξη και μας εγκαλεί να την κατανοήσουμε, πρώτα από όλα, στο παρόν αλλά και στο μέλλον της και να συγχρονίσουμε την κατεύθυνση και τα βήματά μας.

ΥΣΤ. (1)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στις σημερινές συνθήκες η Ελλάδα αποκτά ένα ακόμα συγκριτικό πλεονέκτημα. Κατατάσσεται στις αναδυόμενες που ξεπερνάνε την κρίση (από όλους γενικά τους ξένους οίκους) κι άρα προσφέρεται για τοποθετήσεις ξένων κεφαλαίων, που εν τω μεταξύ φεύγουν μαζικά από τις αναπτυσσόμενες αγορές. Μένει αυτό το γεγονός να το αντιληφθούμε και να πράξουμε τα δέοντα αν θέλουμε την ανάπτυξη και την εννοούμε συγκεκριμένα στην σύγχρονη της διάσταση σαν άνοιγμα αγορών και προσέλκυση και αξιοποίηση ξένων κεφαλαίων.

ΥΣΤ (2)

Είναι χρήσιμο ακόμα εδώ, με την ευκαιρία, να επισημάνουμε (για να μην ξεχνιόμαστε) τα δύο λάθη του Αλέκου Αλαβάνου.

Τα πρώτο που αφορά την διάγνωση της κρίσης στην Ευρώπη ότι είναι κρίση νομισματική, αφορά δηλ. την λειτουργία του Ευρώ (μια ευρέως διαδεδομένη άποψη στην Ελληνική κοινωνία) και δεύτερον την πρόταση του για έξοδο από το Ευρώ και επιστροφή στην δραχμή, σε ένα αδύναμο νόμισμα, όταν σήμερα πολύ ισχυρότερα νομίσματα από την δραχμή καταρρέουν σε όλο τον αναπτυσσόμενο κόσμο .

Τρυψάνης Θανάσης

**Δεν έμαθαν τίποτε, δεν
ξέχασαν τίποτε (της Μιράντας
Ξαφά*)**

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 23.03.2014

Όταν ακούω κυβερνητικούς εκπροσώπους να μιλούν για την «αναπτυξιακή επίπτωση του κοινωνικού μερίσματος» που θέλουν να

διανείμουν, μου έρχεται στο μυαλό η περίφημη φράση του Ταλλεϋράνδου για τους Βουρβώνους, όταν επανήλθαν στον θρόνο 25 χρόνια αφού τους ανέτρεψε η Γαλλική Επανάσταση: «Δεν έμαθαν τίποτε και δεν ξέχασαν τίποτε». Στο μυαλό των πολιτικών της μεταπολίτευσης, η ανάπτυξη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με παροχές. Ζητούν «να πέσουν λεφτά στην αγορά για να έχουμε ανάπτυξη» αναπολώντας την «μπελ επόκ» των ετών 1994-2009. Τώρα που η κατανάλωση με δανεικά τελείωσε, έχουμε το «κοινωνικό μέρισμα». Όσο όμως η ελληνική οικονομία παραμένει πάτος στους δείκτες αξιολόγησης της ανταγωνιστικότητας, οι όποιες παροχές θα καταναλώνονται κυρίως σε εισαγόμενα προϊόντα, εφόσον η Ελλάδα παράγει ελάχιστα διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά. Τη διετία 2008-09 οι κρατικές δαπάνες αυξήθηκαν κατακόρυφα χωρίς να αποτρέψουν την ύφεση, ενώ το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (η διαφορά μεταξύ εθνικής παραγωγής και κατανάλωσης) έφτασε σε δυσθεώρητα ύψη. Η επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος το 2013 αναμφισβήτητα αποτελεί σημαντικό βήμα στην πορεία εξόδου από την κρίση. Ενα μεγάλο τμήμα του, όμως, δεν είναι μόνιμο, αφού εκκρεμούν 360.000 αιτήσεις συνταξιοδότησης, ενώ εισπράχθηκαν φόροι ακίνητης περιουσίας περασμένων ετών. Οι πολιτικοί βιάζονται να το ξοδέψουν πριν ακόμα διασφαλιστούν οι δημοσιονομικοί στόχοι 2015-16. Για να βγούμε από το Μνημόνιο πρέπει να εξασφαλίσουμε πρωτογενές πλεόνασμα 8 δισ. ευρώ τον χρόνο (που αντιστοιχεί σε μέσο επιτόκιο 2,5% στο χρέος ύψους 320 δισ. ευρώ), ώστε να καλύπτουμε τους τόκους από ίδιους πόρους και όχι με δανεικά από την τρόικα. Όταν το καταφέρουμε θα μπορούμε άνετα να αναχρηματοδοτούμε το χρέος που λήγει, δανειζόμενοι από τις κεφαλαιαγορές, καθώς ο λόγος χρέους/ΑΕΠ θα αρχίσει να μειώνεται ραγδαία.

Η απώλεια μακροοικονομικής σταθερότητας είναι η μεγαλύτερη απειλή για την ανάπτυξη. Υστερα από έξι χρόνια ύφεσης, οι ελληνικές επιχειρήσεις συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν το υψηλότερο κόστος δανεισμού στην Ευρωζώνη. Όσο πιο γρήγορα αποκατασταθεί η σταθερότητα, τόσο πιο γρήγορα θα πέσουν τα επιτόκια και θα επιστρέψουν οι επενδύσεις, εφόσον βέβαια βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα. Μέχρι σήμερα η σταθεροποίηση

της οικονομίας βασίστηκε σε φοροεπιδρομές, οριζόντιες περικοπές εισοδημάτων και καθυστέρηση πληρωμών του Δημοσίου – σε πόρους δηλαδή που το κράτος απομύζησε από τον παραγωγικό ιδιωτικό τομέα που συρρικνώνεται. Η αναδιάρθρωση της οικονομίας προς την εξωστρέφεια καθυστέρησε, με αποτέλεσμα η σταθεροποίηση να επιτευχθεί μέσω μείωσης της ζήτησης. Η πολυπόθητη αύξηση της προσφοράς προϋποθέτει συρρίκνωση του δημόσιου τομέα και των παρεμβάσεων του στην οικονομία, που σκοντάφτουν στο «πολιτικό κόστος». Το νομοσχέδιο του κ. Μητσοτάκη, που μόλις ψηφίστηκε, ήταν η πρώτη προσπάθεια κατάργησης άχρηστων κρατικών οργανισμών με απόλυση του υπερβάλλοντος προσωπικού. Η προσωρινή διάσωση του παντελώς άχρηστου Ινστιτούτου Εργασίας με τη στήριξη του ΠΑΣΟΚ δείχνει ότι το φαύλο παλαιοκομματικό κατεστημένο ζει και βασιλεύει. Εγινε ένα σημαντικό πρώτο βήμα στην προσπάθεια εξορθολογισμού του κράτους. Όλες οι μετρήσεις δείχνουν ότι οι ιδιώτες μπορούν να παρέχουν υπηρεσίες καλύτερα και φθηνότερα από το κράτος. Ο ρόλος του κράτους δεν είναι να παράγει υπηρεσίες, αλλά να επιδοτεί αυτούς που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να τις πληρώσουν. Αυτή η συζήτηση όμως δεν έχει καν ανοίξει. Άκουσα προσεκτικά αυτά που είπε ο κ. Σαμαράς στον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Εξαγωγέων την περασμένη Τρίτη. Μίλησε για την ανάγκη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας, καταφέρθηκε εναντίον των συντεχνιών που κλείνουν λιμάνια για να ικανοποιήσουν ιδιοτελή συμφέροντα, παραδέχθηκε ότι πολλά απομένουν να γίνουν για να αλλάξει το παραγωγικό μοντέλο, και προειδοποίησε ότι αν δεν προχωρήσουμε στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις ελλοχεύει ο κίνδυνος της οπισθοδρόμησης. Όλα αυτά είναι πολύ σωστά, όμως το ερώτημα παραμένει γιατί δεν εφαρμόστηκαν αποφασιστικά ως τώρα ώστε να δημιουργηθεί η κρίσιμη μάζα που απαιτείται για διατηρήσιμη ανάπτυξη.

Το ακραίο πελατειακό σύστημα περασμένων δεκαετιών δεν δείχνει πρόθυμο να αλλάξει συμπεριφορά, θέτοντας σε αμφισβήτηση τη διατηρησιμότητα των μεταρρυθμίσεων μόλις η τρόικα φύγει οριστικά από την Ελλάδα. Το «αλλάζουμε ή βουλιάζουμε» του κ. Παπανδρέου αντικαταστάθηκε από τις «κόκκινες γραμμές» του κ.

Βενιζέλου. Με λίγες εξαιρέσεις, τα κυβερνητικά στελέχη υιοθετούν αντιμνημονιακό λόγο, δίνοντας μάχες οπισθοφυλακής για να μην εφαρμοστούν μεταρρυθμίσεις που θίγουν συντεχνιακά συμφέροντα, όπως το καθεστώς προστασίας των φαρμακοποιών και κτηνοτρόφων. Στη διαπραγμάτευση με την τρόικα μιλούν για «κέρδη» στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων καθώς παγώνει το αίτημα για άρση του υπουργικού βέτο στις ομαδικές απολύσεις και αλλαγή του τρόπου κήρυξης απεργιακών κινητοποιήσεων. Όμως αυτή η λαϊκίστικη προσέγγιση μείωσε την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, διατήρησε την ανεργία σε υψηλά επίπεδα και οδήγησε στο κλείσιμο μεγάλες βιομηχανίες όπως την Pirelli, όπου οι εργαζόμενοι (ή μάλλον οι εργατοπατέρες που τους εκπροσωπούσαν) προτίμησαν να αυτοκτονήσουν παρά να συμβιβαστούν. Ο σημερινός αντιμνημονιακός λόγος σε τίποτε δεν διαφέρει από την εποχή που οι υπουργοί του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ. επέστρεφαν από τις Βρυξέλλες θριαμβολογώντας ότι έδωσαν μάχη για να «κερδίσουν» περίοδο χάριτος πριν η Ελλάδα υποχρεωθεί να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις όπως το άνοιγμα της αγοράς ενέργειας. Αυτές τις καθυστερήσεις πληρώνουμε σήμερα με ένα ενεργειακό κόστος μεταξύ των υψηλότερων στην Ε.Ε. Το μεγαλύτερο πλήγμα στην εθνική υπερηφάνεια δεν είναι η πίεση που δεχόμαστε να κάνουμε τα προφανή, είναι το γεγονός ότι δεν τα κάνουμε από μόνοι μας, επικαλούμενοι το «κοινωνικό κόστος», τις «ελληνικές ιδιομορφίες» και άλλες δικαιολογίες.

*Η κ. Μιράντα Ξαφά είναι σύμβουλος επενδύσεων και μέλος της διοικούσας επιτροπής της ΔΡΑΣΗΣ.

Το χθες και το αύριο της

ελληνικής κρίσης (Κείμενο 11 Οικονομολόγων)

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 3/6/2012

Ένδεκα Έλληνες οικονομολόγοι διεθνούς κύρους παρουσιάζουν την κατάσταση της οικονομίας, τις αναμενόμενες εξελίξεις και επιλογές

Η εξέλιξη της ελληνικής κρίσης την τελευταία διετία και τα πρόσφατα πολιτικά δρώμενα έχουν προκαλέσει στους Έλληνες αισθήματα μεγάλης αβεβαιότητας, σύγχυσης και φόβου. Τα παραδοσιακά κυβερνητικά κόμματα έχουν χάσει την επιρροή τους, τόσο γιατί αναγνωρίζεται ότι οι πολιτικές που εφάρμοσαν διαχρονικά οδήγησαν στην κρίση όσο και γιατί κατά τον χειρισμό της κρίσης δεν έδειξαν ειλικρίνεια και αποτελεσματικότητα. Στις πρόσφατες εκλογές οι πολίτες στράφηκαν σε μεγάλο βαθμό προς φωνές που είναι λαϊκίστικες, εθνικιστικές, ακόμη και αντικοινοβουλευτικές ή φασιστικές. Το έκαναν αυτό είτε ως αντίδραση στη δραματική μείωση των εισοδημάτων τους είτε γιατί, χωρίς άλλη πυξίδα για το μέλλον, αφήνονται να πιστέψουν

ότι υπάρχουν εύκολες λύσεις. Η διεθνής κοινότητα παρακολουθεί με ανησυχία τη χώρα μας και θεωρεί πλέον πολύ πιθανό ότι αυτή θα χρεοκοπήσει άτακτα και θα αποχωρήσει από το ευρώ. Η κατάσταση είναι κρίσιμη: υπάρχει σοβαρός κίνδυνος λάθους που θα επιβαρύνει, με μη αναστρέψιμο τρόπο, τουλάχιστον τις δύο επόμενες γενιές. Παρουσιάζουμε παρακάτω αναλυτικά την οπτική μας για την κρίση και τις αναμενόμενες εξελίξεις και επιλογές.

Η κρίση είναι ελληνική ή ευρωπαϊκή;

Και τα δύο. Η αναξιόπιστη και ανεπαρκής λειτουργία των θεσμών και οι υπερβολικοί περιορισμοί που το κράτος θέτει στον ανταγωνισμό και την επιχειρηματικότητα οδήγησαν την ελληνική οικονομία σε χαμηλή ανταγωνιστικότητα, υπερβολικό δημόσιο χρέος και υψηλό έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου. Το Δημόσιο επομένως σπαταλούσε χρήμα που δεν είχε, ενώ τα νοικοκυριά κατανάλωναν περισσότερο από ό,τι παρήγαγαν. Η κατανάλωση χρηματοδοτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από δημόσιο χρέος, το οποίο συσσωρεύθηκε από το 1980 και μετά. Με την είσοδο στο ευρώ, αντί να γίνει εκμετάλλευση της ευνοϊκής συγκυρίας για βελτίωση των δημόσιων οικονομικών και διαρθρωτικές αλλαγές που θα οδηγούσαν στην αύξηση των επενδύσεων, τα χαμηλά επιτόκια οδήγησαν σε αύξηση του εξωτερικού δανεισμού ενώ η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας συνέχιζε να μειώνεται. Συγχρόνως οι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί εποπτείας αποδείχθηκαν απόλυτα ανεπαρκείς στο να περιορίσουν το πρόβλημα: ο υπερβολικός δανεισμός της Ελλάδας γινόταν εν γνώσει των Ευρωπαίων εταίρων της, οι οίκοι αξιολόγησης εκτιμούσαν λανθασμένα ότι τα ελληνικά ομόλογα είχαν χαμηλό κίνδυνο, και οι ευρωπαϊκές τράπεζες δεν είχαν επαρκή κίνητρα από τις εποπτικές τους αρχές να στραφούν σε ομόλογα από χώρες με χαμηλότερο κίνδυνο.

Όταν εκδηλώθηκε η κρίση, το βάρος του συσσωρευμένου χρέους ήταν τέτοιο που μια οικονομία δεν μπορούσε να το χειρισθεί μόνη της, ιδίως όταν αυτή ήταν ήδη μη ανταγωνιστική και με τραπεζικό σύστημα εκτεθειμένο σε επισφαλή δανεισμό. Αν και άλλες χώρες της Ευρωζώνης αντιμετωπίζουν πρόβλημα υπερβολικού

δανεισμού, γεγονός που αντανακλά και τις ατελείς δομές της ένωσης, η Ελλάδα ήταν ο πλέον αδύναμος κρίκος στην αλυσίδα. Το μέγεθος του προβλήματος μπορεί να γίνει κατανοητό με έναν απλό υπολογισμό. Το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού το 2009 ήταν 15,4% του Εθνικού Προϊόντος ή 36,3 δισεκατομμύρια ευρώ – αυτό σημαίνει ότι το Δημόσιο ξόδεψε μόνο εκείνη τη χρονιά περίπου 12.900 ευρώ που δεν είχε για κάθε ελληνική τετραμελή οικογένεια και αύξησε ισόποσα το χρέος.

Γιατί κατά την εφαρμογή του Μνημονίου η οικονομία βυθίστηκε σε τόσο βαθιά ύφεση;

Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μετά την είσοδο στην Ευρωζώνη βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στον εξωτερικό δανεισμό (ενώ προηγουμένως στηριζόταν σημαντικά σε κοινοτικές επιδοτήσεις). Από τη στιγμή που οι αγορές σταμάτησαν να δανείζουν στην Ελλάδα, η ύφεση ήταν αναπόφευκτη. Το Μνημόνιο ήταν μια συμφωνία για συνέχιση της δανειοδότησης της Ελλάδας από τους εταίρους, ώστε η μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου να γίνουν σταδιακά, και συγχρόνως να δοθεί χρόνος για απαραίτητες αλλαγές στη δομή της ελληνικής οικονομίας. Χωρίς το Μνημόνιο, η ύφεση θα ήταν βαθύτερη, με μεγαλύτερη λιτότητα και ανεργία. Για παράδειγμα, το πρωτογενές έλλειμμα μειώθηκε από 10,4% το 2009 σε 5% το 2010, ενώ χωρίς χρηματοδότηση θα έπρεπε τουλάχιστον να μηδενιστεί, κάτι το οποίο θα συνεπαγόταν διπλάσια λιτότητα.

Αν και το Μνημόνιο περιόρισε την ύφεση, αυτή ήταν βαθύτερη και κρατάει περισσότερο από ό,τι θα μπορούσε, κυρίως για δύο λόγους. Από την ελληνική πλευρά, δεν δημιουργήθηκε πολιτική συναίνεση, ενώ υπήρξαν σημαντικά προβλήματα και καθυστερήσεις στην εφαρμογή των απαραίτητων ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων, όπως η αναδιοργάνωση των φοροεισπρακτικών μηχανισμών, ο καλύτερος έλεγχος των προμηθειών του Δημοσίου και η ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές. Αυτό είχε ως συνέπεια να απαιτούνται περισσότερα μέτρα λιτότητας και να καθυστερεί η ανάκαμψη της οικονομίας. Το Μνημόνιο επομένως έγινε αντιληπτό μόνο ως επιβολή λιτότητας από ξένους δανειστές – λανθασμένα, εφόσον

περιλάμβανε και σημαντικά μέτρα για τη βελτίωση των δομών της οικονομίας.

Από την πλευρά των εταίρων, δεν υπήρξε έγκαιρη κατανόηση των βαθύτερων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας, καθώς και των συστημικών πτυχών της κρίσης στην Ευρωζώνη. Οι εταίροι έπρεπε να δώσουν σχετικά μεγαλύτερο βάρος στην εφαρμογή των ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων (όπως και τον απαραίτητο χρόνο για να αποδώσουν αυτές) παρά στα μέτρα λιτότητας. Επίσης, έπρεπε να υποστηριχθούν πιο αποτελεσματικά οι ελληνικές τράπεζες, καθώς ένας βασικός λόγος που η ύφεση είναι τόσο βαθιά είναι ότι αυτές δεν έχουν ρευστότητα για να υποστηρίξουν την πραγματική οικονομία. Τα προβλήματα του τραπεζικού συστήματος, και η σύνδεσή τους με τα προβλήματα δημοσίου χρέους, είναι μια συστημική πλευρά της κρίσης που αφορά όχι μόνο την Ελλάδα, αλλά όλη την Ευρωζώνη. Η αντιμετώπιση της κρίσης σε επίπεδο Ευρωζώνης θα έπρεπε γενικότερα να είναι πιο δραστική, συμπεριλαμβανομένης και της αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους που θα έπρεπε να είχε γίνει νωρίτερα.

Τι θα συμβεί αν η Ελλάδα αρνηθεί να εφαρμόσει τα μέτρα που έχουν συμφωνηθεί και «καταγγείλει» το Μνημόνιο;

Οι εταίροι θα σταματήσουν να μας στηρίζουν οικονομικά. Αυτό θα οδηγήσει την ελληνική οικονομία σε βαθύτερη ύφεση, με μεγαλύτερη ανεργία, κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος και σχεδόν σίγουρα η Ελλάδα θα υποχρεωθεί να επιστρέψει στη δραχμή. Η δε εκβιαστική στάση της Ελλάδας θα οδηγήσει σε ανυπολόγιστη ζημιά στη διεθνή αξιοπιστία της χώρας για δεκαετίες.

Μια ενδεχόμενη έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ θα στοιχίσει πολύ στους εταίρους (αν και θα γίνει προσπάθεια να περιοριστεί το κόστος με έκτακτα μέτρα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, όπως μαζικές αγορές ισπανικών και ιταλικών ομολόγων, καθώς και περισσότερη στήριξη στις ευρωπαϊκές τράπεζες). Η άποψη όμως ότι οι εταίροι έχουν ανάγκη να κρατήσουν την Ελλάδα στο ευρώ πάση θυσία και επομένως θα συνεχίζουν να τη στηρίζουν ακόμα

και αν αυτή αρνηθεί να εφαρμόσει το μέρος της συμφωνίας που της αντιστοιχεί, είναι λανθασμένη. Πράγματι, σχεδόν όλες οι χώρες της Ευρωζώνης λαμβάνουν απαραίτητα μέτρα για να τακτοποιήσουν τα δημόσια οικονομικά τους και παράλληλα πραγματοποιούν μεταρρυθμίσεις για να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα. Τα μέτρα αυτά είναι απαραίτητα και υπάρχουν μόνο μικρά περιθώρια χαλάρωσης. Δεν θα είναι αποδεκτό η Ελλάδα να συνεχίζει να λαμβάνει υποστήριξη χωρίς αντίστοιχα μέτρα, καθώς κάτι τέτοιο θα υπονόμει τη συνοχή της Ευρωζώνης από μέσα.

Μπορεί η Ελλάδα να φύγει από το ευρώ;

Ασφαλώς. Το ότι δεν προβλέπεται μηχανισμός αποπομπής από το ευρώ χωρίς έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι εύλογο – το αντίθετο θα ήταν παράδοξο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο κανόνας δεν μπορεί να σπάσει, όπως ήδη έσπασε στην περίπτωση της Ελλάδας και ο κανόνας ότι καμία χώρα δεν μπορεί να ζητήσει από τις υπόλοιπες να τη διασώσουν. Αλλωστε, η απόφαση για το ποιες χώρες θα έμπαιναν στην Ευρωζώνη ήταν πολιτική και τέτοια μπορεί να είναι και η απόφαση για την εκδίωξη κάποιας χώρας. Σε κάθε περίπτωση, εάν δρομολογηθεί διαδικασία εξόδου, μάλλον αυτή θα ολοκληρωθεί με ενέργεια της ίδιας της Ελλάδας που θα ασφυκτιά από την έλλειψη χρηματοδότησης, και ίσως θα συνεπάγεται και έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πόσο ομαλή μπορεί να είναι η μετάβαση στο νέο νόμισμα;

Η κατάσταση για τους πρώτους μήνες θα είναι ιδιαίτερα ανώμαλη. Το νέο νόμισμα θα είναι σημαντικά υποτιμημένο (σε σχέση με την «κλειδωμένη» ισοτιμία ευρώ / δραχμής) και οι καταθέσεις θα μετατραπούν υποχρεωτικά σε δραχμές. Συνεπώς, αναμένονται πολύ μεγάλες απώλειες για όσους έχουν αποταμιεύσεις ή ακίνητη περιουσία, κατά τουλάχιστον 50%. Οι μισθοί και οι συντάξεις θα είναι πολύ χαμηλότεροι σε πραγματικούς όρους, ενώ αναμένεται σημαντικός πληθωρισμός που θα πλήττει όσους στηρίζονται σε εγχώριο εισόδημα. Τα εισαγόμενα προϊόντα θα είναι πολύ ακριβότερα. Καθώς το βάρος του χρέους της Ελλάδας θα γίνει

πολύ μεγαλύτερο, η Ελλάδα θα αναγκαστεί να χρεοκοπήσει άτακτα, με σημαντικές συνέπειες για την δανειοληπτική της ικανότητα για δεκαετίες. Οι ελληνικές επιχειρήσεις θα έχουν παρόμοιες δυσκολίες εξυπηρέτησης εξωτερικού χρέους και πρόσβασης σε πρώτες ύλες και πολλές θα χρεοκοπήσουν. Η αγορά προϊόντων από το εξωτερικό (όπως φάρμακα και καύσιμα) θα γίνει δύσκολη έως και αδύνατη χωρίς προπληρωμή, καθώς οποιαδήποτε ελληνική εταιρεία θα θεωρείται εκ των πραγμάτων αφερέγγυα. Η δε προπληρωμή θα είναι σχεδόν αδύνατη μετά την κατάρρευση του δανεισμού από τις τράπεζες. Οι εξαγωγές θα μειωθούν και λόγω των προβλημάτων των ελληνικών τραπεζών και επιχειρήσεων και λόγω της συναλλαγματικής αβεβαιότητας. Η γενική συνέπεια θα είναι μια μεγάλη αύξηση της ανεργίας, περαιτέρω μείωση των εισοδημάτων και έλλειψη βασικών προϊόντων. Είναι ασαφές πως η όποια πολιτική δύναμη βρίσκεται στην εξουσία θα μπορεί να χειρισθεί τις ακραίες πολιτικά και εθνικιστικές φωνές, που αναμένεται να ενισχυθούν. Τέλος, μια κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας ενδέχεται να συμπαρασύρει και την κυπριακή, καθώς ένα μεγάλο μέρος του ενεργητικού των κυπριακών τραπεζών βρίσκεται στην Ελλάδα.

Τι θα σημαίνει μεσοπρόθεσμα για την Ελλάδα η επιστροφή στη δραχμή;

Κάποια στιγμή, ίσως ένα ή δύο χρόνια μετά την έξοδο, θα υπάρξει σταθεροποίηση. Η νέα κατάσταση θα έχει χαμηλά εισοδήματα, υψηλά επιτόκια και αδύναμο νόμισμα. Η χώρα θα έχει περιφερειακή μόνο σχέση με τις ευρωπαϊκές πολιτικές διεργασίες και η πίεση για τις μεταρρυθμίσεις, που είναι απαραίτητες για να αυξηθεί η παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας, θα γίνει πολύ μικρότερη. Η χαμηλή παραγωγικότητα θα μπορεί να κρύβεται πίσω από υποτιμήσεις του νομίσματος ώστε να επιτυγχάνεται η τεχνητή (και, τελικά, προσωρινή) αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Με απλά λόγια, θα έχουμε χαμηλούς μισθούς με ελάχιστη αγοραστική δύναμη για εισαγόμενα και θα πουλάμε τα προϊόντα μας φθηνά ώστε να βρίσκονται αγοραστής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα προτιμήσει να μην βοηθήσει την Ελλάδα, ώστε ο ίδιος

δρόμος να μην αποτελεί επιλογή για άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Θα υπάρξουν μόνο μικρές ομάδες του πληθυσμού που θα ενισχυθούν, όπως όσοι είχαν συσσωρεύσει χρέη προς το Δημόσιο, όσοι απολαμβάνουν μονοπωλιακά προνόμια στις αγορές και επωφελούνται από εμπόδια εισόδου, και όσοι έχουν μεταφέρει την περιουσία τους στο εξωτερικό. Όπως και στην Αργεντινή, θα υπάρξει μια περαιτέρω συμπίεση της μεσαίας τάξης και μια βαθύτερη οικονομική και κοινωνική πόλωση.

Υπάρχει διέξοδος;

Δεν υπάρχει λύση που θα μας επιτρέψει να συνεχίσουμε μέσα στην προστασία της Ευρωζώνης αλλά με την αμεριμνησία του παρελθόντος. Οι επόμενες εβδομάδες θα είναι κρίσιμες. Η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να παραμείνει σε μια ενωμένη Ευρωζώνη και να χρησιμοποιήσει το παράθυρο ευκαιρίας που έχει, ώστε να μεταρρυθμίσει την οικονομία της σε μια πορεία πραγματικής σύγκλισης με τις λοιπές ευρωπαϊκές οικονομίες. Η μοναδική λύση στον ορίζοντα είναι οι επικείμενες εκλογές να οδηγήσουν σε κυβέρνηση που θα στηριχθεί ουσιαστικά από σημαντικό εύρος πολιτικών δυνάμεων και θα κινηθεί σε τρεις άξονες.

Πρώτον, να επιβεβαιώσει την αδιαμφισβήτητη θέληση για παραμονή στην Ευρωζώνη στη βάση των σχετικών συμφωνιών με τους εταίρους.

Δεύτερον, να προωθήσει επείγοντως (εντός εξαμήνου) και να στηρίξει στην πράξη ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις σε τομείς-κλειδιά, όπως το φορολογικό σύστημα, το σύστημα υγείας, την πλήρη μηχανοργάνωση κάθε υπηρεσίας του Δημοσίου ώστε να περιορισθεί η διαφθορά, τη διαφάνεια του συστήματος προμηθειών, τον εξορθολογισμό του συστήματος απονομής δικαιοσύνης και τη διασφάλιση του ανταγωνισμού στις αγορές – αυτές οι κινήσεις όχι μόνο θα βελτιώσουν τη ζωή των πολιτών, αλλά θα στείλουν ένα σαφές σήμα βούλησης πραγματικής αλλαγής.

Τρίτον, σε συνεργασία με τους εταίρους, να επαναδιατυπώσει σημαντικές πτυχές της δανειακής σύμβασης προς την κατεύθυνση

της ταχύτερης τόνωσης των επενδύσεων, της ανάπτυξης και της μείωσης της ανεργίας.

Μια κυβέρνηση με διακομματική στήριξη, αλλά και σαφώς υπερκομματική μεταρρυθμιστική εντολή θα έχει σημαντικές προοπτικές επιτυχίας απλώς και μόνο από τη φύση της. Το σύνολο σχεδόν των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας έχει τη βάση του στη συστηματική παραβίαση θεσμών και κανόνων, που στήριζε και στηρίζονταν από κομματικές ή άλλες μικροκομματικές προτεραιότητες. Η κατάργηση αυτής της σχέσης ελέγχου, θα επιτρέψει την εφαρμογή θεσμικών μεταρρυθμίσεων. Οι μεταρρυθμίσεις, όπως και οι επενδύσεις που θα ακολουθήσουν, θα ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα αναιρώντας κατά πολύ τις βραχυπρόθεσμες συνέπειες της λιτότητας και προσφέροντας πραγματική γηγενή ανάπτυξη και ελπίδα.

Μια τέτοια λύση θα επαναφέρει το κλίμα εμπιστοσύνης των εταίρων προς την Ελλάδα και θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για περαιτέρω διαγραφή του υφισταμένου χρέους (που είναι πλέον κατά κύριο λόγο διακρατικό). Μια διαπραγμάτευση για τη μείωση του χρέους θα πρέπει να γίνει τα επόμενα χρόνια, καθώς το χρέος παραμένει υψηλό: παρά τα χαμηλά επιτόκια, τα τοκοχρεωλύσια ανέρχονται στο 6% του ΑΕΠ, ένα δυσβάστακτο βάρος που μπορεί να υπονομεύσει τη μεταρρυθμιστική δυναμική.

Ποιες αλλαγές είναι πιθανές στην Ευρωζώνη, και πώς θα μπορούσε η Ελλάδα να ωφεληθεί από αυτές;

Υπάρχει η πιθανότητα χαλάρωσης της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη τους επόμενους μήνες, καθώς και της αντίληψης ότι η γενικευμένη λιτότητα δεν αποτελεί λύση. Όμως αυτή η χαλάρωση θα είναι περιορισμένη γιατί τα δημόσια ελλείμματα και χρέη είναι ήδη μεγάλα. Επίσης, δεν θα μπορεί να υποκαταστήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας που είναι απαραίτητες για τις πιο αδύναμες οικονομίες. Οι ουσιαστικότερες αλλαγές σε επίπεδο Ευρωζώνης θα είναι προς μια περισσότερο λειτουργική και σφικτά δομημένη ένωση, και πιθανόν να αφορούν την

πανευρωπαϊκή εποπτεία του τραπεζικού συστήματος και την ασφάλιση των καταθέσεων, καθώς και κάποια μορφή κοινής πρόσβασης στις χρηματαγορές όπως τα ευρωμόλογα.

Οι αλλαγές στην Ευρωζώνη θα απαιτήσουν χρόνο. Για παράδειγμα, με το σημερινό εποπτικό καθεστώς τα ευρωμόλογα μπορεί να οξύνουν τα προβλήματα, καθώς θα μειώσουν τα κίνητρα για δημοσιονομική πειθαρχία στις υπερχρεωμένες χώρες όπως η Γαλλία και η Ιταλία, και συγχρόνως θα μειώσουν την αξιοπιστία των δημοσιονομικά πειθαρχημένων χωρών, όπως η Γερμανία και η Ολλανδία. Επομένως, τα ευρωμόλογα μπορεί μεν να αποτελούν μέρος μιας μακροπρόθεσμης λύσης όπου συγχρόνως αυξάνεται ο διακρατικός έλεγχος και συντονισμός των προϋπολογισμών, αλλά σίγουρα δεν αποτελούν τον από μηχανής θεό που θα οδηγήσει σε άμεση λύση των προβλημάτων μας. Επίσης, τα επιτόκια των ευρωομολόγων δύσκολα θα είναι χαμηλότερα από αυτά με τα οποία η Ελλάδα δανείζεται τώρα από τους εταίρους της. Πέρα από τις όποιες αλλαγές στην Ευρωζώνη, πρέπει να τονίσουμε ότι μια οικονομία δεν μπορεί να βρίσκεται σε μια νομισματική ένωση εάν λειτουργεί αναποτελεσματικά και με πολύ ξεπερασμένες ή αντιπαραγωγικές πρακτικές σε σύγκριση με τις άλλες οικονομίες της ένωσης. Η ελληνική κοινωνία πρέπει να μετασχηματισθεί ουσιαστικά αν πρόκειται να πλησιάσει τον τρόπο λειτουργίας άλλων προηγμένων κρατών όπου η λειτουργία των θεσμών είναι πιο εύρυθμη και το επίπεδο ζωής ανώτερο. Προς το παρόν, όμως, παρουσιάζει την εικόνα χώρας που δεν μπορεί ή δεν θέλει να αλλάξει.

Ίσως τώρα που είμαστε στο χείλος του γκρεμού, οι πολιτικοί φερθούν με περισσότερο υπεύθυνο τρόπο και καταστρώσουν λεπτομερή σχέδια απελευθέρωσης του σημαντικού παραγωγικού δυναμικού της χώρας.

Ποιοι υπογράφουν το κείμενο

Οι οικονομολόγοι που γράφουμε αυτό το κείμενο έχουμε μακροχρόνια εμπειρία σε γνωστά πανεπιστήμια διεθνώς. Δεν έχουμε εμπλοκή στον σχεδιασμό της πολιτικής που ακολουθείται

στην Ελλάδα, ούτε σχέση με πολιτικά κόμματα. Αγωνιούμε και ανησυχούμε βαθιά, όπως και όλοι οι Έλληνες, για τις εξελίξεις στην οικονομία και την κοινωνία και δεν θα θέλαμε να δούμε την άγνοια και τον λαϊκισμό να οδηγούν τη χώρα σε καταστροφικές και μη αναστρέψιμες επιλογές.

Μάριος Αγγελέτος (Massachusetts Institute of Technology), Δημήτρης Βαγιανός (London School of Economics), Νίκος Βέττας (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών), Γιάννης Ιωαννίδης (Tufts University), Γιώργος Κωνσταντινίδης (University of Chicago), Κώστας Μεγύρ (Yale University), Χάρης Ντέλλας (Universität Bern), Νίκος Οικονομίδης (New York University), Μανόλης Πετράκης (Πανεπιστήμιο Κρήτης), Θανάσης Στέγγος (University of Guelph), Μιχάλης Χαλιάσος (Goethe University Frankfurt)

Για την Ευρωπαϊκή σημασία του PSI

Από μια ακόμα κρίσιμη φάση πέρασε το Ελληνικό πρόβλημα. Πολύ πιο σύνθετη και σημαντική για όλη την Ευρώπη.

Κύριο ζητούμενο η δημιουργία ενός ακόμα αναχώματος για την αντιμετώπιση της Ευρωπαϊκής κρίσης.

Η βιωσιμότητα του Ελληνικού χρέους, παρ' όλο που αναφέρεται στους στόχους του PSI, δεν αποτελεί προτεραιότητα. Αυτή, κατά την Γερμανική πλευρά, θα κριθεί σε άλλα επίπεδα: Στους μελλοντικούς πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, τις ιδιωτικοποιήσεις και την υποτιθέμενη ανάπτυξη (αλλά και σε άλλες –ανομολόγητες ακόμα- αναδιαρθρώσεις). Προς το παρόν αυτό που επιτυγχάνεται είναι η αποσύνδεση του Ελληνικού χρέους από τις αγορές. Η άρση των πιέσεων που ασκούσαν αυτές πάνω στον πιο αδύναμο κρίκο της Ευρωζώνης. Το 80% περίπου του Ελληνικού χρέους περνά πλέον στα χέρια των κρατών της Ε.Ε.

και της ΕΚΤ. Το Ελληνικό χρέος μπαίνει σε νέα φάση, δεν μειώνεται μόνο κατά ένα σημαντικό ποσό ούτε επιμηκύνεται απλά ο χρόνος αποπληρωμής του, αλλά αναδιρθρώνεται όλη η δομή του.

Η αναδιάρθρωση του Ελληνικού χρέους μαζί με την επιτυχή διαχείριση της Ιταλικής κρίσης από την κυβέρνηση Μόντι δημιουργούν νέα δεδομένα στην εξέλιξη της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη. Απομακρύνουν, προς το παρόν, την πιθανότητα για ανεξέλεγκτη κλιμάκωσή της, δημιουργούν συνθήκες επιβράδυνσης της επέκτασής της και ενός σχετικού ελέγχου που αποτελούν προϋπόθεση για αποτελεσματικότερη διαχείριση.

Η Ελληνική κρίση χρέους είναι μέρος της συνολικότερης Ευρωπαϊκής κρίσης. Και μόνο στα πλαίσιά της είναι διαχειρίσιμη (όσο μπορεί νάναι). Αυτό από τη μεριά μας το έχουμε τονίσει πολλές φορές όπως και το ότι εθνική λύση στην κρίση δεν υπάρχει.

Είναι γεγονός ότι το Ελληνικό πρόβλημα δεν κατανοείται από την Ελληνική κοινωνία στην Ευρωπαϊκή του διάσταση. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να συμβεί κάτι τέτοιο από μόνο του. Υπάρχει μια διαμορφωμένη συνείδηση, ένα επίπεδο κατανόησης των πραγμάτων. Η Ελληνική κοινωνία δεν έχει συνείδηση της Ευρωπαϊκής της υπόστασης. Είναι εσωστρεφής κοινωνία αποκομμένη από το διεθνές περιβάλλον. Το πρόβλημα επιτείνεται τη στιγμή που η αριστερά και δυνάμεις της δεξιάς υποστηρίζουν την οριστική θεσμική απομάκρυνση από την Ευρώπη και την αναζήτηση εθνικής λύσης. Κάτω από αυτές της συνθήκες γίνεται εντελώς προβληματική η δυνατότητα αποτίμησης της Ευρωπαϊκής σημασίας της Ελληνικής αναδιάρθρωσης.

Αλλά τα πράγματα στη ζωή σήμερα είναι αναγκαστικά αλληλοεξαρτημένα. Αυτό που συμβάλει στην αντιμετώπιση της Ευρωπαϊκής κρίσης συμβάλει και στην αντιμετώπιση της Ελληνικής και το αντίστροφο. Άσχετα αν το αντιλαμβάνεται αυτό η Ελληνική κοινωνία ή όχι. Οι εξελίξεις είναι φανερό ότι προχωρούν.

Η αναδιάρθρωση του Ελληνικού χρέους έχει βέβαια κι άλλες πολιτικές πλευρές. Αρκούμαστε όμως εδώ σε αυτή που την

Η χρηματοπιστωτική κρίση της Ευρώπης, η αναγκαία αναδιάρθρωση των χρεών και η οικονομική καταδίκη του Νότου

Παράταση στο καθεστώς δανεισμού της Ελλάδας.

Μια δεύτερη ευκαιρία (;)

Τελικά, μετά από πολλές διαβουλεύσεις η Ε.Ε, αποφάσισε να παρατείνει, για άλλα δύο χρόνια, το καθεστώς δανεισμού της Ελλάδας. Η χώρα μας «κέρδισε» και πάλι χρόνο (αυτή η αίσθηση υπάρχει) προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει το δημοσιονομικό της πρόβλημα. Το ερώτημα είναι: θα μπορέσει να επωφεληθεί, από αυτή τη νέα παράταση; Και ακόμα: Με ποιο τρόπο; δηλ. τι πρέπει και τι μπορεί να κάνει που να εκληφθεί σαν αξιοποίηση του χρόνου που υποτίθεται ότι κέρδισε;

Οι απαντήσεις δεν είναι τόσο εύκολες. Προϋποθέτουν την συνεκτίμηση πολλών παραμέτρων. Και κύρια των διεθνών εξελίξεων, όπου εντάσσεται το Ελληνικό πρόβλημα εκ των πραγμάτων. Τίποτα στις μέρες μας δεν μπορεί να κατανοηθεί έξω από μια γενική θεώρηση. Ο κόσμος έχει ενιαιοποιηθεί και πρώτα απ' όλα στην οικονομία. Τα φαινόμενα έχουν αποκτήσει ταυτόχρονα μια οικουμενικότητα και μια αλληλεξάρτηση τέτοια που είναι αδύνατον να εξετάζονται πλέον μεμονωμένα. Το Ελληνικό πρόβλημα πρέπει να ειδωθεί σαν μέρος ενός γενικότερου προβλήματος, μιας κρίσης σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο που

η πορεία της, μέσα από πλήθος αντιφάσεις και ανταγωνισμούς, θα επικαθορίσει τους ιδιαίτερους όρους αντιμετώπισής του.

Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται προσπάθεια να τεθούν τα ζητήματα σε μια τέτοια διάσταση. Με όσο γίνεται πιο συνοπτικό τρόπο. Επιγραμματικό κατά βάση παρά αναλυτικό. Στην πορεία θα υπάρξουν κι άλλα κείμενα πιο εκτεταμένα που θα αναφέρονται αναλυτικότερα σε όσα θίγονται εδώ.

Η Ευρώπη χρειάζεται χρόνο

Στο τραπέζι της Ε.Ε. υπάρχουν ανοιχτές προς εξέταση τρεις λύσεις για την Ελλάδα: α) Η συνέχιση του σημερινού καθεστώτος δανεισμού, με αυστηροποίηση συνεχώς των όρων του, β) κάποια επαναδιαπραγμάτευση του χρέους και γ) διακοπή των πιστώσεων (χρεοκοπία). Καμία από αυτές δεν έχει προκριθεί ως η οριστική λύση. Η παράταση του καθεστώτος δανεισμού αποτελεί μια πρόσκαιρη λύση έως ότου να δουν στην Ε.Ε. τι θα κάνουν. Από αυτή την άποψη και η Ε.Ε. χρειάζεται τον χρόνο της. Σήμερα είναι ανέτοιμη να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της Ελλάδας και γενικότερα το πρόβλημα του χρέους της Νότιας Ευρώπης σε μακροπρόθεσμη βάση. Έτσι παραμένει στην γνωστή και δοκιμασμένη μέθοδο της «βήμα προς βήμα» προσέγγισης του προβλήματος. Και επειδή οι καταστάσεις πιέζουν, προχωρά στην κάλυψη των δανειακών αναγκών της Ελλάδας για άλλα δύο χρόνια αυστηροποιώντας τους όρους δανεισμού ενώ παράλληλα εξετάζει και κάποιες ενδιάμεσες τραπεζικές ρυθμίσεις. Με αυτόν τον τρόπο η Ε.Ε. προσπαθεί να κερδίσει χρόνο. «Κερδισμένοι», κατά τα επιφαινόμενα, και επί της ουσίας χαμένοι, από αυτή την μεταβατική κατάσταση που περνά η Ε.Ε., είναι η Ελλάδα αλλά και όλες οι χώρες της Ν. Ευρώπης. Το γιατί το εξηγούμε παρακάτω. Εδώ απλά να σημειώσουμε ότι το περιθώριο των δύο χρόνων, στο οποίο αναφερόμαστε, θα πρέπει να το θεωρούμε εντελώς σχετικό. Μπορεί η Ε.Ε. να καταλήξει πολύ πιο σύντομα σε μια οριστική λύση. Αυτό θα εξαρτηθεί από τις γενικότερες οικονομικές εξελίξεις αλλά και τα δικά της περιθώρια επιλογών. Το μόνο βέβαιο είναι ότι ο λεγόμενος «οικονομικός χρόνος» εξαντλείται όπου νάναι, και τα περιθώρια στενεύουν διεθνώς.

Η χρηματοπιστωτική κρίση που την είπαν κρίση χρέους

Η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη δεν πήρε, όπως προαλείφονταν από πολλούς, την μορφή χιονοστιβάδας. Ο κίνδυνος ντόμινο παραμένει αλλά υπάρχει μια ορισμένη επιβράδυνση του φαινομένου που αφήνει περιθώρια για έναν καλύτερο χειρισμό του. Η επιβράδυνση αυτή είναι αποτέλεσμα της συγκεκριμένης παρέμβασης που έγινε από τη μεριά της Ε.Ε. στα οικονομικά των χωρών που εμφάνισαν την κρίση χρέους, και αφορούσε την υπαγωγή τους στον προσωρινό μηχανισμό στήριξης μέσω του οποίου εξασφαλίστηκε η προσωρινή έστω δυνατότητα αποπληρωμής των χρεών τους. Στα οικονομικά αυτό λέγεται αναχρηματοδότηση του χρέους (σου δανείζουν δηλ. οι δανειστές σου ή ενδιάμεσοι, για να πληρώσεις αυτά που τους χρωστάς). Αποφεύχθηκε με αυτόν τον τρόπο, πρόσκαιρα, η ανοιχτή εκδήλωση μιας τραπεζικής κρίσης που θα ήταν πολύ πιο σημαντική κι επικίνδυνη (από την κρίση χρέους) για την οικονομία της Ευρωζώνης. Γιατί η πραγματική κρίση της Ευρωζώνης είναι χρηματοπιστωτική (όπως και της Αμερικής). Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες (κύρια οι γαλλογερμανικές) είναι φορτωμένες με «τοξικά» ομόλογα. Στην πραγματικότητα στην Ευρωζώνη έχουμε μια τραπεζική «φούσκα» που συγκαλύπτεται με πολλούς και διάφορους τρόπους. Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι γίνεται μια «διεθνής συντονισμένη προσπάθεια» προκειμένου να συγκαλυφθεί το όλο θέμα γιατί είναι αδύνατον να πιστέψουμε ότι οι διεθνείς οικονομικοί κύκλοι το αγνοούν και το μόνο που αντιλαμβάνονται είναι μια κρίση χρέους των χωρών της Νότιας Ευρώπης. Η κρίση χρέους είναι η μορφή με την οποία παρουσιάζεται η χρηματοπιστωτική κρίση των Ευρωπαϊκών τραπεζών. Χωρίς την χρηματοπιστωτική κρίση δεν θα υπήρχε η κρίση χρέους ή δεν θα υπήρχε σε αυτή τη διάσταση. Και το ότι τα πράγματα παρουσιάζονται με ανάποδο τρόπο είναι ένα ζήτημα που πρέπει να μας απασχολήσει.

Παρά τις όποιες ιδιαιτερότητές του το πρόβλημα της Ελλάδας είναι Ευρωπαϊκό. Και η χρηματοπιστωτική κρίση της Ευρώπης είναι συνέχεια της αντίστοιχης των ΗΠΑ. Υπάρχει μια συνεχής μετακύληση των συνεπειών και του κόστους της κρίσης. Οι ΗΠΑ

αντιμετώπισαν την κρίση βασικά με δανεισμό. Πέρα από την ανεργία, που προέκυψε εξ' αιτίας της ύφεσης, δεν κατέφυγαν στην αύξηση της φορολογίας και δεν μετέθεσαν τα βάρη της κρίσης στην κοινωνία (έως τώρα), αλλά με τα τρισεκατομμύρια που δανείσθηκαν, από την διεθνή αγορά για να στηρίξουν το τραπεζικό τους σύστημα, περιόρισαν σημαντικά τον όγκο του συνολικού διαθέσιμου πιστωτικού χρήματος, που γι αυτό το λόγο, έγινε πολύ ακριβό για τον υπόλοιπο κόσμο. Έτσι μετατοπίστηκε το κόστος της κρίσης στην Ευρώπη και στους αδύναμους κρίκους της.

Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες, όλα τα προηγούμενα χρόνια, αγόραζαν ομόλογα της περιφέρειας χωρίς να υπολογίζουν τον παραμικρό κίνδυνο. Όλα τα ομόλογα στην Ευρωζώνη θεωρούνταν μηδενικού κινδύνου. Με την κρίση στη διεθνή πιστωτική αγορά έγιναν «τοξικά» δηλ. απόλυτα επισφαλή. Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες περιήλθαν σε κρίση. Η «φούσκα των ομολόγων» των Ευρωπαϊκών τραπεζών είναι το αντίστοιχο της «φούσκας των στεγαστικών δανείων» των τραπεζών της Αμερικής.

Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες δεν διαθέτουν επαρκή κεφαλαιακή βάση για να καλύψουν την ζημιά. Άρα θα χρειάζονταν ένα πρόγραμμα στήριξης και διάσωσης. Τα Ευρωπαϊκά κράτη όμως αρνούνται να πληρώσουν αυτό το κόστος. Αρνούνται δηλ. να κάνουν αναδιάρθρωση του χρέους. Πέραν αυτού υπάρχει όντως σοβαρή στενότητα στην άντληση κεφαλαίων από την διεθνή αγορά. Τα τοξικά ομόλογα εν τω μεταξύ συνεχίζουν να υπάρχουν χωρίς να εμφανίζονται στους ισολογισμούς των τραπεζών που είναι πλέον, για τον λόγο αυτό, πλασματικοί. Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες βρίσκονται σε οριακό σημείο. Η περίπτωση της Γαλλο-Ελβετικής τράπεζας Dexia, με 3,7 δις ομόλογα Ελληνικά στην κατοχή της, είναι χαρακτηριστική. Σε μία νύχτα βρέθηκε στα πρόθυρα της χρεοκοπίας και χρειάζεται πλέον επείγοντως ένα πρόγραμμα διάσωσης από Γαλλία- Ελβετία. Η εξαργύρωση τριών δις δικών της ομολόγων δεν θα γίνονταν από δύο οίκους αν δεν ήταν επισφαλής η θέση της. Ανάλογα συμβάντα μπορούν να υπάρξουν, στη συνέχεια και με άλλες τράπεζες όσο η κατάστασή τους παραμένει προβληματική.

Η οικονομικά ενδεδειγμένη κίνηση της Ε,Ε, στην χρηματοπιστωτική κρίση που περνάει, θα ήταν η κεφαλαιακή στήριξη των τραπεζών, από την μια (που βασικά θα καλύπτονταν με δανεισμό), και η αναδιάρθρωση του χρέους του Ευρωπαϊκού Νότου από την άλλη. Αυτό βέβαια συνεπάγονταν ένα σημαντικό κόστος. Η ΕΚΤ βέβαια παρέχει μια ορισμένη στήριξη στις τράπεζες αλλά αυτό δεν αφορά την ενίσχυση της κεφαλαιακής τους βάσης. Επί πλέον, όπως είπαμε, έχει περιορισθεί σημαντικά διεθνώς η αγορά πιστωτικών διαθεσίμων. Για την αντιμετώπιση του πιστωτικού προβλήματος η Ε.Ε. προκρίνει μια διαδικασία αναχρηματοδότησης του χρέους παρέχοντας νέα δάνεια στις χώρες του Νότου με ολοένα πιο επαχθείς όρους που οδηγούν στην αφαίμαξη του όποιου πλεονάσματος και στην καταστροφή των οικονομιών τους. Μετακυλύει έτσι το κόστος της κρίσης στις χώρες της περιφέρειας χωρίς να λύνει το χρηματοπιστωτικό πρόβλημα των Ευρωπαϊκών τραπεζών. Αυτό όμως θα μπορεί να το κάνει ως ένα σημείο.

Η Ε.Ε. σήμερα προφασίζεται ότι δεν υφίσταται χρηματοπιστωτική κρίση και ότι οι Ευρωπαϊκές τράπεζες διαθέτουν επαρκή κεφαλαιακή βάση. Και αναφέρεται μόνο στην κρίση χρέους. Από την άλλη οι κυβερνήσεις των χωρών της Νότιας Ευρώπης προφασίζονται ότι θα μπορέσουν να εξυπηρετήσουν το χρέος τους. Τίποτα από αυτά δεν ισχύει. Η χρηματοπιστωτική κρίση στην Ευρώπη συνεχίζει να υφίσταται, τα τοξικά ομόλογα υπάρχουν και θα υπάρχουν, όσο δεν αναδιρθώνονται τα χρέη. Και οι Χώρες του Νότου, αφού «κάψουν όλο το λίπος τους» και καταστραφούν οικονομικά, θα εμφανιστούν ασυνεπείς με την δέσμευσή τους να αποπληρώσουν το χρέος. Όλη η διαδικασία, όπως εξελίσσεται, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε μια ανακύκλωση της κρίσης και στην αναπαραγωγή της σε ένα παραπάνω επίπεδο, επώδυνο αυτή τη φορά και για την κεντρική και βόρεια Ευρώπη.

Έχει σημασία να τοποθετήσουμε την κρίση στις πραγματικές της διαστάσεις. Δεν είναι κατ' εξοχήν κρίση χρέους της Ελλάδας και των άλλων χωρών της Νότιας Ευρώπης. Είναι βασικά χρηματοπιστωτική κρίση των Ευρωπαϊκών τραπεζών Η κρίση χρέους

είναι απόρροια αυτής της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Χωρίς αυτήν η Ελλάδα και οι άλλες χώρες θα μπορούσαν να συνεχίσουν να δανείζονται, με ακριβότερα ίσως (χωρίς και αυτό νάναι βέβαιο) επιτόκια, αλλά όχι απαγορευτικά. Αυτό δεν σημαίνει ότι αυτή η διαδικασία δεν θα έπιανε κάποτε ένα όριο και δεν θα έμπαινε σε κρίση. Αλλά δεν υπάρχουν αυστηρά καθορισμένα επίπεδα δανεισμού. Τόσο σαν απόλυτο ποσό όσο και σαν ποσοστό του ΑΕΠ. Όλα όσα αναφέρονται σχετικά είναι αυθαίρετα, δεν έχουν καμία βάση.

Όπως δανειζόμασταν όταν το χρέος ήταν 300-320 δισεκατομμύρια θα μπορούσαμε να δανειστούμε και στα 350. Αλλά μεσολάβησε η χρηματοπιστωτική κρίση, πρώτα στην Αμερική και στη συνέχεια στην Ευρώπη. Από την φούσκα των στεγαστικών δανείων περάσαμε στην κρίση των Αμερικάνικων τραπεζών, στην στήριξή τους με τεράστια ποσά που αντλήθηκαν από την διεθνή αγορά και στη δραματική μείωση των πιστωτικών διαθεσίμων. Από κει και πέρα μεταφέρθηκε η κρίση στην Ευρώπη. Με τον περιορισμό των πιστωτικών διαθεσίμων οι Ευρωπαϊκές τράπεζες αδυνατούσαν πλέον να αναχρηματοδοτούν την εξόφληση των δανείων. Το πιστωτικό χρήμα περιορίστηκε και έγινε ακριβό. Η Ελλάδα δεν μπορούσε να δανείζεται, και με ένα μέρος από αυτά, να εξοφλεί τα χρέη της. Η διαδικασία αναχρηματοδότησης των χρεών, από τις πιστώτριες τράπεζες, μετά από πολλά χρόνια, ακυρώθηκε. Για να συνεχίσουμε να δανειζόμαστε, από αυτές, έπρεπε να πληρώνουμε πολλαπλάσιο επιτόκιο σε σχέση με το παλιό. Τα επιτόκια έγιναν απαγορευτικά. Η αποπληρωμή του χρέους προβληματική. Τα ομόλογα επισφαλή (τοξικά). Η Ευρωπαϊκή τραπεζική αγορά πέρασε σε κρίση. Και σε αυτήν παραμένει.

Εδώ ξεκινά ο παρεμβατικός ρόλος της Ε.Ε. και του ΔΝΤ.

Η ανάμειξη του ΔΝΤ έγινε για συμβολικούς και ουσιαστικούς λόγους. Συμβολικούς για να τονίσει ότι η κρίση είναι κρίση χρέους (το ΔΝΤ παρεμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις) και δευτερευόντως και κρίση διεθνής. Και ουσιαστικούς για να υπάρχει επιμερισμός του κόστους (και πέραν της Ε.Ε.). Η αναχρηματοδότηση του χρέους πέρασε στην ευθύνη των κρατών της Ε.Ε. και του ΔΝΤ. Συντάχθηκαν μνημόνια, μπήκαν πλάνα

δημοσιονομικής πειθαρχίας, περιορισμού της δημόσιας και ιδιωτικής κατανάλωσης, και αφαίμαξης του όποιου πλεονάσματος. Τα αποτελέσματα αυτής της επιλογής είναι προδιαγραφμένα. Οι χώρες του Νότου βυθίζονται στην ύφεση και την ανεργία, και καταστρέφεται όλος ο οικονομικός τους ιστός. Αυτό στην αντιμετώπιση (την ουσιαστική) της χρηματοπιστωτικής κρίσης της Ευρώπης συμβάλει από ελάχιστα έως καθόλου. Συμβάλει απλά στην χρονική μετάθεση του προβλήματος. Συνιστά μια καθαρή καταστροφική επιλογή. Έχει τα ίδια αποτελέσματα που θα είχε, εκ μέρους της Ελλάδας, μια στάση πληρωμών. Και στις δύο περιπτώσεις κυριαρχεί το ίδιο καταστροφικό πνεύμα: «Δεν θα σωθώ εγώ αλλά θα καταστρέψω και σένα»

Το αδιέξοδο λοιπόν γίνεται φανερό. Η χρηματοπιστωτική κρίση της Ευρώπης παραμένει σαν γενεσιουργός αιτία της κρίσης χρέους. Τα μνημόνια καταστρέφουν τις οικονομίες της Νότιας Ευρώπης τη στιγμή που στον ορίζοντα διαφαίνεται μια πιθανή παραπέρα επιδείνωση της κατάστασης των χρηματαγορών καθώς, το επόμενο διάστημα, δοκιμάζεται η δυνατότητα της Αμερικής να αποπληρώσει τα χρέη της. Αυτή την περίοδο στην Αμερική προβάλλει η αναγκαιότητα για κάλυψη των χρεών που συνεπάγεται είτε αύξηση της φορολογίας και γενικά την λήψη υφισιακών μέτρων είτε κάποια ευνοϊκή ρύθμιση των χρεών ή ταυτόχρονα την προώθηση και των δύο. Αλλά πάνω από όλα η Αμερική σήμερα δεν θα ήθελε να συρρικνωθούν παραπέρα τα διεθνή πιστωτικά αποθέματα. Αυτό θα σήμαινε αδυναμία των ΗΠΑ να προβούν σε νέα άντληση κεφαλαίων ή σε μελλοντικές ευνοϊκές ρυθμίσεις των χρεών τους (επιμηκύνσεις, μερικού χαρακτήρα αναδιρθρώσεις, κατακρατήσεις κλπ.)

Για την Ευρώπη η αναδιάρθρωση του χρέους αποτελεί (θεωρητικά) μια λύση:

- Διευθετεί την χρηματοπιστωτική της κρίση. Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες απαλλάσσονται από το βάρος των τοξικών ομολόγων
 - δίνει την ευκαιρία ανασυγκρότησης των οικονομιών του Νότου.
- Τα υπαρκτά εμπόδια είναι:
- η στενότητα των χρηματαγορών

– η στάση των ΗΠΑ που είναι αντίθετες με οποιαδήποτε σημαντική άντληση διεθνών κεφαλαίων από την Ε.Ε.

– το κόστος της αναδιάρθρωσης που είναι και το πιο σημαντικό. Θα μπορέσουν άραγε οι Ευρωπαίοι ηγέτες, αυτά τα εμπόδια, να τα υπερβούν;

Τι εναλλακτικές λύσεις υπάρχουν;

Τα πράγματα είναι περιπλεγμένα διεθνώς. Γι' αυτό και οι λύσεις δεν είναι τόσο εύκολες και απλές. Η λύση του χρηματοπιστωτικού προβλήματος της Ευρώπης προσκρούει στην στενότητα των χρηματαγορών, στη στάση των ΗΠΑ, αλλά και στα τεράστια κόστη που συνεπάγεται οποιαδήποτε αναδιάρθρωση του χρέους, ενώ η διατήρηση, επί μακρόν, της σημερινής χρηματοπιστωτικής κρίσης εγκυμονεί γενικότερους αποσταθεροποιητικούς κινδύνους για το σύστημα.

Από την μεριά των ΗΠΑ δεν υπάρχει θετική άποψη για την λύση του χρηματοπιστωτικού προβλήματος της Ε.Ε. Ταχτικά υποστηρίζουν την συντήρηση της σημερινής κατάστασης, την αποφυγή οποιασδήποτε επιδείνωσης (γι' αυτό άλλωστε υποστήριξαν θερμά την λύση της αναχρηματοδότησης των χρεών του Νότου με συμμετοχή του ΔΝΤ). Αλλά αυτή η πολιτική έχει ημερομηνία λήξης, δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' αόριστον. Ο Ομπάμα βέβαια στα μάτια των Ελλήνων μπορεί να φαντάζει ως φιλέλληνα αλλά αυτό αφορά ένα παρωχημένο κριτήριο των Ελλήνων που θέλουν να θεωρούν φίλους τους όσους συνεχίζουν να τους δίνουν δανεικά (βλέπε και περίπτωση Στρός Κάν).

Οικουμενικοί καταναγκασμοί και αδιέξοδα.

Αργά ή γρήγορα, όπως πάνε τα πράγματα, η Ε.Ε. θα υποχρεωθεί να προχωρήσει σε αναδιάρθρωση των χρεών. Και να πληρώσει το βαρύ τίμημα της χρηματοπιστωτικής της κρίσης, με συμμετοχή ή όχι του ιδιωτικού τομέα. Είναι σχεδόν αδύνατον να το αποφύγει. Σήμερα όμως είναι ανέτοιμη να το κάνει (πέρα από τους διεθνείς περιορισμούς που μπαίνουν για κάτι τέτοιο). Έτσι θα συνεχίσει προς το παρόν να επιμένει στο καθεστώς των δανειακών συμβάσεων με τις χώρες του Νότου, αυστηροποιώντας συνέχεια τα Μνημόνια και εξωθώντας τις χώρες αυτές σε οριακές καταστάσεις.

Η παράταση βέβαια της χρηματοπιστωτικής κρίσης της Ε.Ε εγκυμονεί γενικότερους κινδύνους κι ιδιαίτερα αν συνδυαστεί με την διαφαινόμενη αδυναμία των ΗΠΑ να ανταποκριθούν στα χρέη τους και την γενικότερη αστάθεια στις χρηματαγορές.

Από την άλλη οι κυβερνήσεις, τα πολιτικά συστήματα στο σύνολό τους, των υπερχειμένων χωρών, μπορεί να δίνουν την εντύπωση ότι διακατέχονται από μια αμηχανία και από κάποιες αναστολές, αλλά ιδεολογικά είναι αποφασισμένα να συμμορφωθούν. Δεν πρόκειται να ανακαινίσουν κανένα ζήτημα που να τα διαφοροποιεί από την γενική οικονομική κατεύθυνση που ακολουθείτε από την Ε.Ε και τις ΗΠΑ. Άλλωστε κάτι τέτοιο θα ήταν πολύ δύσκολο. Δεν πρόκειται, με άλλα λόγια, να θέσουν επιτακτικά το θέμα της Ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής κρίσης και της αναδιάρθρωσης των χρεών. Θα υλοποιήσουν τα Μνημόνια, με λιγότερο ή περισσότερο αυστηρό τρόπο, και συνειδητά θα οδηγήσουν τις οικονομίες των χωρών τους σε αδιέξοδο. Θα λειτουργήσουν καθαρά ως εθνικοί ιμάντες μιας υπερεθνικής εξουσίας. Περί αυτού δεν πρέπει να υπάρχουν οι παραμικρές αυταπάτες. Έτσι δομείται και λειτουργεί πολιτικά, στις μέρες μας, η οικουμενικότητα. Όλα τα άλλα για διαφορετικά μίγματα και άλλες πολιτικές είναι προσχηματικές διαφοροποιήσεις χωρίς πρακτικό αντίκρισμα.

Με αυτά λοιπόν τα δεδομένα θα πορευτούμε το επόμενο διάστημα. Κι αν το μνημόνιο Β υλοποιηθεί όπως το Α ελαστικά, ίσως βρεθεί μια νέα ισορροπία ανάμεσα στην Ελληνική κοινωνία και το πολιτικό σύστημα, και τα πράγματα να συνεχίσουν να πηγαίνουν άσχημα αλλά να υπάρχει η πρόσκαιρη, έστω, αίσθηση ότι θα μπορούσαν να παν και χειρότερα. Και να μην υπάρξουν σοβαρές πολιτικές αναταράξεις ενώ βαθμιαία αλλά σταθερά θα διαμορφώνονται μη αναστρέψιμοι όροι καταστροφής της Ελληνικής οικονομίας.

M.X.

8-6-11

Σε αναζήτηση μιας νέας διαδικασίας «πρωταρχικής συσσώρευσης κεφαλαίου»

Στις παλιές Ελληνικές ταινίες δύο τρόποι για να ξεφύγει κανείς από τη φτώχεια υπήρχαν: Κάποιος θείος από την Αμερική και το λαχείο. Πόσες και πόσες Ελληνικές ταινίες δεν γυρίστηκαν πάνω σε τέτοια σενάρια.

✘ Μετά ήρθε η αντιπαροχή. Η κατασυκοφαντημένη αντιπαροχή. Η αξιοποίηση της γης, του μόνου αποθέματος Κεφαλαίου εκείνης της περιόδου στην φτωχή Ελλάδα. Η γη απέκτησε αστική αξία, άλλαξε χρήση, μετατράπηκε σε κεφάλαιο. Ένα μέρος της εντάχθηκε στην αστική δόμηση το άλλο οικοδομήθηκε παράνομα.

Η διαδικασία αυτή οδήγησε στην ανάπτυξη του οικοδομικού κλάδου και στη συνέχεια στην ανάπτυξη της βιοτεχνίας και βιομηχανίας οικοδομικών υλικών. Η οικοδομική δραστηριότητα αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης της Ελληνικής οικονομίας.

Στα αρνητικά αυτής της διαδικασίας της καταλογίζεται (ορθά) η απουσία πολεοδομικού σχεδιασμού, η άναρχη οικοδόμηση, η έλλειψη πρόνοιας για ελεύθερους χώρους κλπ. κλπ.

Σήμερα μισό αιώνα μετά ξαναπαίρνει δειλά δειλά το ίδιο ζήτημα με άλλη μορφή: «σαν αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας». Δεν είναι μόνο ο Σαμαράς που το έχει θέσει επίσημα και προγραμματικά. Το εννοούν και οι διάφοροι ξένοι οίκοι με συνεχείς αναφορές, το περιλαμβάνουν οι σχεδιασμοί της «τρώϊκας», αλλά και οι πάσης φύσεως πιστωτές του ελληνικού δημόσιου και φιλόδοξοι μελλοντικοί επενδυτές. Το περιλαμβάνει και το μνημόνιο σε συγκεκριμένη παράγραφο και με ειδική αναφορά στη διαδικασία.

Η κυβέρνηση Παπανδρέου είναι η μόνη που, στο χρόνο που της αναλογεί, δεν προλαβαίνει να καταπιαστεί με ένα τέτοιο θέμα που και σοβαρό είναι και πολύπλοκο. Αυτή έχει να φέρει σε πέρας την επιχείρηση απομύζησης της Ελληνικής κοινωνίας από ότι πλεόνασμα διαθέτει κινώντας κάθε δυνατή εισπρακτική διαδικασία με κάθε μορφής έμμεσους και άμεσους φόρους. Κάπου εκεί τελειώνει το έργο της. Από εκεί και πέρα ανοίγει το κεφάλαιο «αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας» που θα εξαρτηθεί με τι όρους και προϋποθέσεις θα κινηθεί. Γιατί πράγματι μπορεί να έχει και αναπτυξιακές διαστάσεις το όλο θέμα, αλλά θα εξαρτηθεί από τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο θα τεθεί και τις συγκεκριμένες συνθήκες μέσα στις οποίες θα γίνει.

Ίδωμεν.

Χ.Μ.

Οι τρεις λαθεμένες πολιτικές της Κυβέρνησης στην οικονομία.

Σε τρία οικονομικά μέτωπα επικεντρώνεται όλη η κυβερνητική προσπάθεια. Σε τρεις λαθεμένες πολιτικές: Την υλοποίηση του μνημόνιου, στην εξασφάλιση μεγάλων επενδύσεων από το εξωτερικό (Fast track), και στην λεγόμενη πράσινη ανάπτυξη.

Α) Σε ότι αφορά το πρώτο, ήδη έχει αρχίσει να γίνεται κατανοητό το εθνικό αδιέξοδο στο οποίο οδηγούμαστε. Τα μέτρα του Μνημόνιου οδηγούν, με μαθηματική ακρίβεια, σε μια βαθιά και παρατεταμένη ύφεση με ότι καταστροφικό, για την Ελληνική οικονομία, συνεπάγεται κάτι τέτοιο. Η κυβέρνηση του Γ.

Παπανδρέου έχει αναλάβει να φέρει σε πέρας το πρόγραμμα του μνημόνιου πιστεύοντας παράλληλα ότι αυτό αποτελεί την ενδεδειγμένη λύση. Μπορεί ο αρχικός ενθουσιασμός της για το μνημόνιο να έχει μετριασθεί και να πρόκειται στην πορεία να μειωθεί κι άλλο, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν είναι αυτή που πίστεψε και υπερασπίστηκε το μνημόνιο σαν πολιτική. Για την κυβέρνηση το μνημόνιο υπήρξε μια μεγάλη επιτυχία κι όχι ένα αναγκαίο κακό, ένας απεχθής συμβιβασμός. Γι αυτό και το χρεώνεται απόλυτα. Το μνημόνιο λοιπόν αποτελεί το πρώτο της λάθος. Έτσι όπως το εννοεί και το πιστεύει, σαν τη διέξοδο στην κρίση.

Β) Η πολιτική των μεγάλων επενδύσεων από το εξωτερικό ανήκει στην εποχή του '60 για την Ελλάδα, και συνεχίζει να χαρακτηρίζει τριτοκοσμικές οικονομίες. Οι διευκολύνσεις που μπορούμε να προσφέρουμε είναι συζητήσιμες. Η Ελλάδα δεν μπορεί να ανταγωνιστεί χώρες με χαμηλό εργατικό κόστος, φορολογικές απαλλαγές και ελεύθερη διακίνηση μαύρου χρήματος. Το πολύ πολύ να εξασφαλίσουμε έναν περιορισμένο αριθμό ληστρικών συμβάσεων με ανισοβαρείς όρους για το Ελληνικό δημόσιο. Το Fast track θα μείνει βασικά στα χαρτιά, σαν μια τρανταχτή διάψευση όλων όσων τόσα χρόνια ευαγγελίζονται τη δυνατότητα προσέλκυσης στρατηγικών επενδύσεων στην Ελλάδα με μόνη «προυπόθεση»... την άρση της γραφειοκρατίας. Είναι καιρός να ξεμπερδεύουμε με τέτοιες αφελείς απόψεις.

Γ) Τέλος η περίφημη πράσινη ανάπτυξη. Δεν αποτελεί, αυτή καθ' αυτή, καμιά διέξοδο. Αφορά έναν οικονομικό τομέα μικρού εύρους με πολύ περιορισμένη επίδραση στο σύνολο της οικονομίας. Με οικονομικούς όρους δεν μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό της ανάπτυξης. Εδώ η κυβέρνηση και οι οικολόγοι υπερβάλουν. Και οι υπερβολές και οι μονομέρειες στην οικονομία συνιστούν λάθος.

Ούτε λοιπόν το μνημόνιο ούτε το Fast track ούτε η πράσινη ανάπτυξη δίνουν διέξοδο και προοπτική στην Ελληνική οικονομία. Η αποτυχία της κυβέρνησης είναι προεξοφλημένη και στους τρεις

τομείς. Και θέμα χρόνου η πολιτική της καταδίκη.

Χ.Μ.